

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика обліку та аналіз кредиторської заборгованості за товарними операціями»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Верезуб Олександр Валерійович
Керівник: Прийдак Т. Б.
Рецензент: Горват Є. Б.

Полтава - 2022 рок

ВСТУП

Актуальність теми. Господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з використанням матеріальних цінностей. Однією з важливих передумов подальшої діяльності підприємства є процес постачання, що тісно пов'язаний з розрахунковими операціями, які можуть призводити до утворення зобов'язань. Воєнний стан вплинув на матеріально-технічне постачання, тому суб'єктам господарювання прийшлося швидко адаптуватися та шукати нових контрагентів, налагоджувати логістику.

З іншого боку, через різницю у часі між моментами постачання та сплати за рахунками у підприємства виникає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Як наслідок – порушення фінансової й розрахункової дисциплін. Військові дії в Україні, безумовно, є обставинами непереборної сили, оскільки учасники цивільних договірних відносин дійсно не можуть ніяк на них вплинути. Перед бухгалтерською службою суб'єктів господарювання постає важливе завдання – здійснити контроль за своєчасністю і повнотою оплати виставлених рахунків та дотримання договірних умов з контрагентами.

Тому правильне, ефективне та своєчасне ведення розрахунків з постачальниками та підрядниками, достовірне відображення облікової та аналітичної інформації набуває великого значення, що свідчить про необхідність їх вдосконалення.

Серед вітчизняних вчених проблемні аспекти стосовно обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками досліджували Л. М. Братчук, Ф. Ф. Бутинець, Г. В. Власюк, С. Ф. Голов, В. М. Добровський, М. Ф. Огійчук, Л. К. Сук, П. Я. Хомин, Е. Ф. Югас та інші. Проте і надалі залишаються дискусійні питання, що потребують подальшого дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних аспектів обліку і аналізу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на підприємстві та розробка практичних

рекомендацій щодо їх удосконалення.

Досягнення мети зумовило постановку і вирішення наступних завдань:

- розглянути сутність категорії «розрахунки», «розрахунки з постачальниками та підрядниками», визначити види та форми таких розрахунків;
- дослідити на підприємстві організацію процесу постачання;
- дослідити нормативне забезпечення організації обліку і аналізу розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками;
- охарактеризувати економічну характеристику діяльності ТОВ «XXX» та організацію роботи бухгалтерської служби та оцінку засад облікової політики підприємства;
- дослідити сучасний стан організації обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у ТОВ «XXX»;
- визначити шляхи удосконалення організації обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у господарстві;
- провести аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «XXX» та виокремити шляхи оптимізації таких розрахунків.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес організації обліку і аналізу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад організації обліку і аналізу товарної кредиторської заборгованості та їх удосконалення на підприємстві.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач в роботі були використані такі методи: порівняльний, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний, діалектичний метод пізнання, системний підхід, методи аналізу і синтезу.

Для дослідження було використано нормативні матеріали по даній темі, підручники, навчальні посібники, періодичну літературу, річні звіти підприємства, статистичну звітність, дані бухгалтерського обліку ТОВ «XXX».

Наукова новизна одержаних результатів:

1) встановлено, що найпоширенішими порушеннями пов'язаними з розрахунковими операціями є невизнання контролюючим органом реальності господарських операцій між платником і його контрагентами. Підставою для визнання реальності господарської операції є, перш за все наявність договору купівлі-продажу. Наведені рекомендації щодо ведення договірної політики можуть стати в нагоді для забезпечення виконання умов договору з контрагентом та запобігання ризикам виникнення спорів з податковим органом.

2) встановлено, що облік розрахунків з постачальниками та підрядниками складається з бухгалтерських процедур, оцінки операцій з отримання активів, їх реєстрації, накопиченні інформації, узагальнення інформації та підготовки інформації для її надання підрозділам підприємства та управлінському персоналу. Запропоновано Аналітичну відомість розрахунків з постачальниками та підрядниками у розрізі контрагентів та взаємовідносин з ними на підставі договорів для запобігання помилок у відображенні інформації у фінансовій звітності.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації щодо удосконалення аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками допоможуть у практичній діяльності запобігти помилок у відображенні інформації у фінансовій звітності, управлінському персоналу приймати оперативні управлінські рішення.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на засіданнях науково-практичної конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик (Полтава : ПДАУ, березень 2022 р., жовтень 2022 р.) і отримали схвальну оцінку.

Публікації. Основні положення дослідження викладено у працях: 1. Договірні відносини: економічна сутність та значення; 2. Резерв сумнівних боргів: особливості обліку; 3. Облік розрахунків з постачальниками за видами економічної діяльності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

1.1. Економічний зміст кредиторської заборгованості за товарними операціями

В умовах зростаючою конкурентної боротьби серед підприємств різних галузей важливим постає питання надійності контрагентів з високим рівнем фінансової дисципліни та фінансовим станом.

Кредиторська заборгованість перед постачальниками в першу чергу є джерелом фінансування і займає вагомe місце в складі позикового капіталу підприємства. В сукупності її вплив на фінансовий стан та платоспроможність підприємства є досить значним.

Дослідженню теоретичних засад сутності та обліку кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками займалися такі вітчизняні вчені як М. М. Гуменюк, О. С. Корнієнко, О. Є. Майборода, В. Я. Плаксієнко, О. Ф. Томчук та інші. Більшість авторів визначають кредиторську заборгованість як грошові кошти, що тимчасово знаходяться в розпорядженні підприємства та підлягають обов'язковому поверненню.

Проте підходи до визначення сутності кредиторської заборгованості на сьогодні досить різні.

Так, на думку І. Г. Гевлич, кредиторська заборгованість – це форма розрахунку за товари та послуги, придбані під час регулярно повторюваних операцій підприємства та використовувані для переробки (як сировина) або для подальшого перепродажу [13].

Т. М. Ступницька в своїх дослідженнях порівнює кредиторську заборгованість з кредитом, що виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства [71].

В той же час І. В. Неуров роблять акцент та тому, що кредиторська заборгованість – це зобов'язання і зазначають в своїх дослідженнях, що зобов'язання – це борги (заборгованість) підприємства, які виникають внаслідок придбання товарів і послуг у кредит, або кредити, які підприємство отримує для свого фінансування [53].

І. О. Буряк також розглядає кредиторську заборгованість як вид зобов'язань та визначає її як сукупність фінансових вимог до підприємства, що належить погашенню в майбутньому періоді [7].

С. А. Бурлан визначає ряд зобов'язань, за якими може виникати кредиторська заборгованість (рис. 1.1).

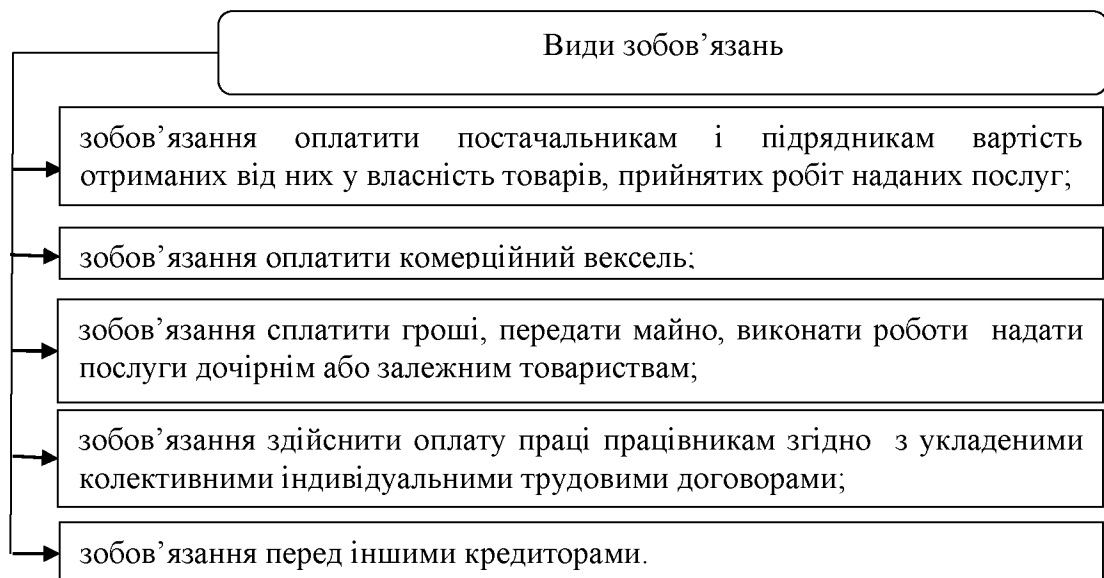

Рис. 1.1. Зобов'язання, за якими виникає кредиторська заборгованість [5]

Деякі дослідники у визначенні поняття кредиторської заборгованості роблять акцент на правовій частині та розглядають її як правові відносини між сторонами, що мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству, або це різновид комерційного кредиту, форма розрахунку за товари і послуги, які придбаються [19].

У вітчизняних нормативних та законодавчих документах також дається ряд визначень кредиторської заборгованості. Зокрема, це Цивільний кодекс

України, Господарський кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», а також НП(С)БО 11 «Зобов'язання».

Розглянемо класифікацію кредиторської заборгованості (рис. 1.2).

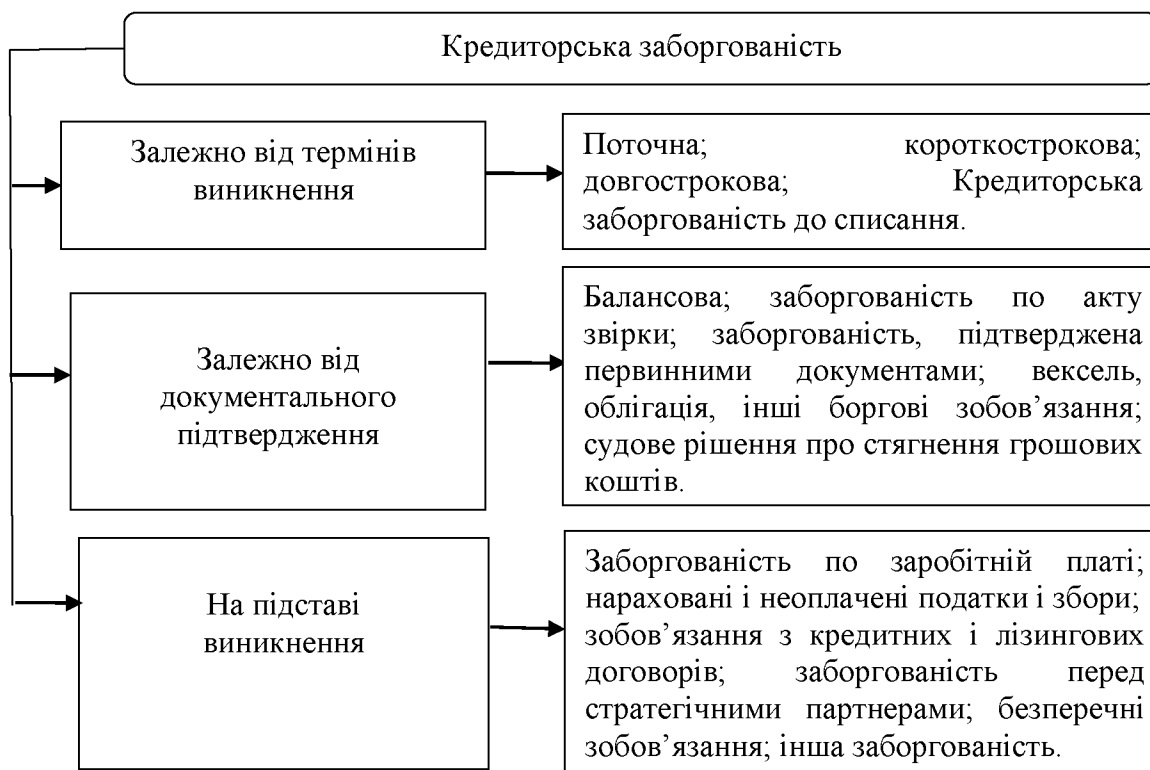

Рис. 1.2. Класифікація кредиторської заборгованості [7]

Бухгалтерський облік розрахунків з постачальниками та підрядниками складається з бухгалтерських процедур, оцінки операцій з отримання активів, їх реєстрації, накопичення інформації, узагальнення інформації та підготовки інформації для її надання підрозділам підприємства та управлінському персоналу. Процес оформлення вхідної інформації в бухгалтерському обліку, її обробка та відображення в регістрах обліку - це й визначає методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. У зв'язку з тим, що рахунок 63 активно-пасивний він може мати і дебетове сальдо. Тому доцільно мати інформацію розгорнутого сальдо розрахунків з постачальниками та підрядниками, про що неодноразово наголошують фахівці з бухгалтерського обліку, науковці.

Пропонуємо зразок Аналітичної відомості бухгалтерського обліку

розгорнутого сальдо до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (рис. 1.3).

Етап визнання зобов'язання відповідно до п. 5 НП(С)БО 11 «Зобов'язання»				
<i>Бухгалтерські процедури</i>				
Отримання Рахунка – фактури для оплати	Перевірка правильності оформлення рахунка-фактури	Отримання дозволу на оплату	Відображення в обліку	Оформлення платіжних документів перерахування коштів постачальнику
Етап оприбуткування отриманих активів				
<i>Бухгалтерські процедури</i>				
Відображення в обліку	Аналіз результатів оприбуткування матеріалів	Коригування кредиторської заборгованості за отримані матеріали	Оформлення претензії постачальнику	Розрахунок санкцій за недотримання умов поставки
Етап поточних бухгалтерських процедур				
Відображення інформації про отримання матеріалів в бухгалтерських документах : - реєстрах аналітичного обліку; - в реєстрах синтетичного обліку; - журналі 3; - Відомості 3.3		Контроль погашення кредиторської заборгованості постачальником, у разі недопоставок матеріалів, заміни бракованих матеріалів, інше		Надання необхідної оперативної інформації управлінському персоналу про стан кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками
Етап підготовки звітності				
Фінансової звітності				
Внутрішньої поточної та на кінець звітного періоду	Визначення розгорнутого сальдо за рахунком 63	Перевірка тотожності інформації реєстрів аналітичного та синтетичного обліку	Перевірка достовірності і правильності відображення інформації в облікових реєстрах, Головній книзі, оборотній відомості	Відображення інформації про кредиторську заборгованість за розрахунками з постачальниками та підрядниками

Рис. 1.3. Етап визнання зобов'язання відповідно до п. 5 НП(С)БО 11 «Зобов'язання»

Розрахунки з постачальниками і підрядниками - це взаємні розрахунки підприємств за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги.

Більшість авторів дотримуються думки, що постачальники це підприємства (установи, організації), які здійснюють постачання товарно-матеріальних цінностей, продукції [22].

Однак, в процесі постачання, постачальник може виступати також виробником продукції, і в той же час забезпечувати обіг продукції.

Для сучасних підприємств важливе значення має правильний підбір постачальників, тому в даному питанні більшість орієнтуються на ряд факторів:

- 1) умови платежу;
- 2) цінова конкурентоспроможність;
- 3) гарантійні строки;
- 4) географічне місце розташування;
- 5) ремонт і післяпродажне обслуговування;
- 6) відповідність продукції постачальника стандартам якості;
- 7) виробнича потужність та обсяги випуску продукції за останні роки;
- 8) можливість закупівель безпосередньо у виробників або оптовиків [36].

В організації розрахунків з постачальниками та підрядниками важливо чітко визначити поняття «постачальник» та «підрядник».

У науковому розумінні «постачальник» - це суб'єкт господарювання, який безпосередньо бере участь у здійсненні процесу постачання постачання ТМЦ, надаючи послуги, і виконуючи роботи [46].

З економічної точки зору поняття «підрядник», більшість дослідників розглядає як підприємство (установа, організація або особа), що виконує будівельно-монтажні роботи для замовника за договором підряду.

Основою таких взаємовідносин як правило виступає договір, що визначає в загальному обсяги виконання робіт та строки в межах обумовленої ціни.

Договірні відносини в Україні регулюються Цивільним кодексом [75], визначаючи права та обов'язки сторін. Договір між підприємствами вважається завершеним після погодження зі сторонами. Якщо з часом сторони мають намір змінити деякі умови контракту або договору, необхідно буде підписати додаткову угоду. Основні елементи зовнішньоекономічних договорів представлено у додатку А.1. В процесі організації розрахунків з постачальниками та підрядниками важливе місце належить факторам впливу макросередовища та мікросередовища підприємства. Розглянемо їх класифікацію більш детально на рис. 1.4 та 1.5 [79].

Рис. 1.4. Класифікація факторів мікросередовища, які впливають на заборгованість підприємства

Фактори макросередовища суб'єктів господарювання можна об'єднати у наступні групи – економічні та політико-правові фактори.

До економічних факторів доцільно віднести стан економіки у державі, рівень інфляції, розвиток кредитних відносин та кон'юнктура ринку кредитування, обсяг ринку продукції підприємства та рівень його насиченості, специфіку ринку сировинних ресурсів підприємства.

Рис. 1.5. Класифікація факторів макросередовища, які впливають на заборгованість підприємства

Методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності визначені НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [50]. Економіко-правовий життєвий цикл зобов'язань представлено у додатку А.2.

Пунктом 11 НП(С)БО 11 визначено, що поточні зобов'язання включають:

- короткострокові кредити банків;
- поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- короткострокові векселі видані;
- кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточну заборгованість за розрахунками з одержаних авансів з бюджетом, за розрахунками з бюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, із внутрішніх розрахунків;
- інші поточні зобов'язання.

Тлумачення терміна «минула подія» як перша з двох подій господарського життя, яка втілюється з ціллю збільшення економічних вигід у розрахунку на одержання від їх застосування найбільшої вигоди, ніж передбачуване зменшення ресурсів при погашенні зобов'язань (табл. 1.1) [61].

Таблиця 1.1

**Зміст подій за господарськими операціями,
пов'язаними із виникненням та погашенням зобов'язань**

Господарська операція	Перша подія, що призводить до виникнення зобов'язань	Друга подія, що здійснюється з метою погашення зобов'язань
Одержання кредиту	Надходження на рахунок в банку грошових коштів	Погашення кредиту через переказ грошових коштів із рахунку в банку на рахунок банку-кредитора
Придбання запасів, приймання робіт, послуг	Надходження запасів, одержання робіт, послуг від постачальника (підрядника)	Оплата постачальнику (підряднику) вартості одержаних запасів, робіт, послуг
Продаж товарів, робіт, послуг	Одержання передоплати або авансу від покупців	Відвантаження товарів, робіт, послуг покупцям
Виробництво продукції, обслуговування та управління підприємством	Нарахування заробітної плати, внесків на пенсійне та соціальне страхування, податків, що списуються на витрати	Виплата заробітної плати, сплата внесків на пенсійне та соціальне страхування, сплата відповідних податків до бюджету
Відвантаження товарів, продукції, виконання робіт, послуг або одержання авансу від покупців	Нарахування податків, що підлягають сплаті до бюджету при одержанні доходу (ПДВ, акцизний податок)	Сплата податків, що підлягають нарахуванню до бюджету при одержанні доходу (ПДВ, акцизний податок)
Одержання прибутку	Нарахування податку на прибуток	Сплата податку на прибуток

В дослідженні особливостей обліку кредиторської заборгованості слід

виділити поняття «термін позовної давності». Законодавчо визначено три роки термін позовної давності. Такий вид заборгованості обов'язково має відобразитися у фінансовій звітності, оскільки вже не існує ймовірності її погашення, а отже, не відбудеться вибуття майбутніх вигод. Якщо на дату балансу раніше визначене зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду.

Погашати свої зобов'язання підприємство може за рахунок власних ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, з метою задоволення претензій іншої сторони. Такими ресурсами можуть бути: грошові кошти; інші активи; надання певних послуг; перетворення зобов'язання на капітал.

За НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [50] в Балансі всі поточні зобов'язання відображаються за сумою погашення.

Сума погашення – недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачено для погашення зобов'язань під час звичайної господарської діяльності підприємства.

Сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу. Непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою [37].

В обліку особливого значення набуває процес оцінки зобов'язань. Для цього прийнято застосовувати метод нарощування або метод дисконтування. Оцінка поточних зобов'язань за справедливою вартістю різними методами представлено у додатку А.3.

У бухгалтерському обліку зобов'язання реєструється лише тоді, коли у зв'язку з ним виникає заборгованість. Як правило, заборгованість виникає після одержання прав використання товарів і послуг. Разом з тим, невиконання укладеної угоди може призвести до штрафних санкцій, заборгованість за якими також має відобразитись у бухгалтерському обліку. Договірні відносини взагалі регулюють норми ЦКУ [75] та ГКУ [14].

Організація договірних відносин при виникненні кредиторської заборгованості пов'язана з безпосередньо з процесом постачання або придбання.

Процес придбання перш за все передбачає процес переходу права власності на продукцію чи товар. Весь процес придбання має бути достатньо якісно організований, щоб забезпечити достовірність інформації, зокрема облікової. Розглянемо процес придбання майна в обліку на рис. 1.6.

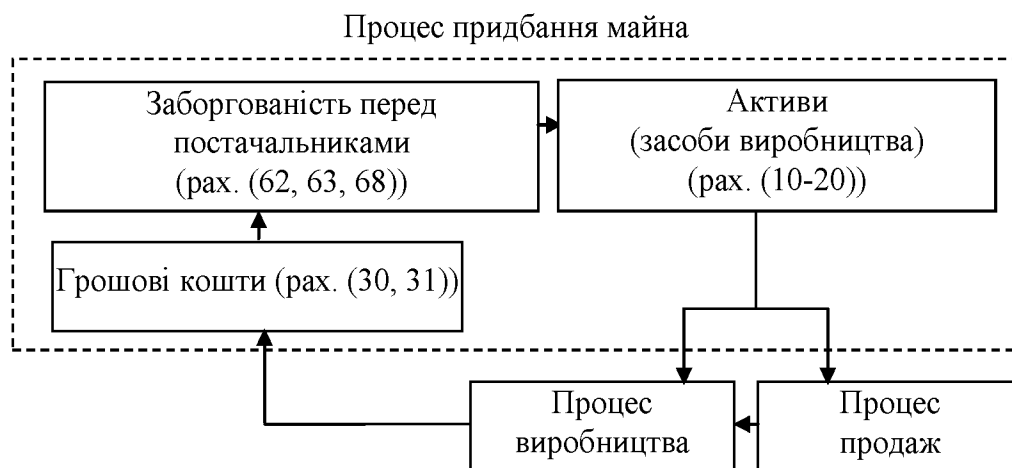

Рис. 1.5. Відображення процесу придбання майна в обліку [37]

Організація договірного процесу – це політика власника підприємства, яка передбачає забезпечення оптимізації договірної діяльності, впливу її на систему бухгалтерського обліку та оподаткування. Реалізація договірного процесу є складовою роботи поєднання бухгалтерських та правових знань є обов'язковим в реалізації договірної бухгалтерської служби.

Згідно із ст. 198 ГКУ [14] розрахунки підприємств за своїми зобов'язаннями проводяться в безготівковому та готівковому порядку через установи банків відповідно до правил здійснення розрахункових та касових операцій, затверджених НБУ.

До товарних відносяться розрахунки між підприємствами за реалізовані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги, до нетоварних – розрахунки з бюджетом з платежів і податків, погашення банківських позик, відсотків, розрахунки з дебіторами, крім розрахунків за товарними операціями.

За результатами проведених досліджень нами визначені основні методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, представлена характеристика розрахунків та виділені їх особливості (рис. 1.7).

Для обліку розрахунків з постачальниками використовуються:					
НП(С)БО 11 «Зобов'язання» НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	МСФЗ, якщо бухгалтерський облік ведеться з використанням МСФЗ	Наказ про облікову політику	Законодавчо-нормативні документи	Інструкція № 291 План рахунків	Робочий План рахунків
Умови визнання зобов'язання - оцінка зобов'язання може бути достовірно визначена; - існує ймовірність зменшення економічної вигоди в майбутньому внаслідок його погашення.					
Умови визнання доходу звітного періоду - якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню.					
Особливості заборгованості розрахунків: - відноситься до операційної діяльності підприємства; - поточна кредиторська заборгованість.					
Оцінка на дату балансу - відображаються в балансі за сумою погашення					
Класифікація розрахунків відповідно до Плану рахунків - розрахунки з вітчизняними постачальниками; - розрахунки з іноземними постачальниками; - розрахунки з учасниками ПФГ.					
Синтетичний облік розрахунків: Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»					
Рахунок 63 - активно-пасивний рахунок					
Дебетове сальдо – відображає заборгованість постачальників та підрядників			Кредитове сальдо – відображає заборгованість підприємства перед постачальниками та підрядниками		
Відображається у складі іншої дебіторської заборгованості			Відображається у складі поточної кредиторської заборгованості		
По дебету кореспондує з кредитом рахунків: 24,30,31,34,36,37,40,42,46,48,50,51,52,55,60, 62,64,68,70,71,74			По кредиту кореспондує з дебетом рахунків: 15,20,21,22,23,24,28,30,39,42,47,64, 68,70,80,84,85,90,91,92,93,94		
Аналітичний облік визначається: - Наказом про облікову політику; - внутрішніми положеннями про організацію бухгалтерського обліку.					
Регістри обліку: Журнал 3 Відомість 3.3					
Документальне забезпечення: - типові форми первинних документів; - самостійно розроблені форми первинних документів відповідно до чинного законодавства; - довідки; відомості, інші форми документів для контролю, аналізу, управління.					

Рис. 1.7. Облікова система розрахунків з постачальниками

Запропонована форма відображення основних методологічних аспектів бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками може бути використана для організації бухгалтерського обліку підприємства з урахуванням особливостей підприємницької діяльності. До її переваг слід

віднести наступні: надає наочність основних аспектів; зручна для проведення аналізу організації бухгалтерського обліку з метою вдосконалення; надає можливість визначення потоків вхідної та вихідної інформації про стан розрахунків з постачальниками та підрядниками для отримання оперативної та звітної інформації.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Кредиторська заборгованість дає можливість тимчасового використання позикових коштів, проте це призводить до зменшення показників платоспроможності й ліквідності. Тому для сучасних суб'єктів господарювання важливим є виявити найбільш прийнятні шляхи управління кредиторською заборгованістю. Аналітичні дослідження, проведені Л. Б. Боденчук показали, що з початком пандемії в 2020 році лише за перший квартал кредиторська заборгованість підприємств зросла на 8 %. Це призвело до проблем в частині управління кредиторською заборгованістю, так як такі непередбачувані умови порушили її структуру. Тому автор пропонує переглянути структуру кредиторської заборгованості та виділити в ній групи платежів (додаток А.4) [3]. Повертаючись до питання організації розрахунків з постачальниками та підрядниками, слід звернути увагу на різні види постачання, а саме: звичайна поставка; поставка відфактурована; поставка невідфактурована; поставка негайна; постачання складське; постачання транзитне [20]. Розрахунки з постачальниками та підрядниками повинні бути достатньо ефективно організовані не тільки в обліковому аспекті, але з точки зору практичної взаємодії учасників процесу постачання. Тому, окрім вибору постачальника, керівництву важливо також враховувати дію інструментів взаємодії підприємств у сфері постачання. Основними такими інструментами є: політика зі складання програми постачання: розподіл об'єктів постачання за видами, властивостями та якість;

- створення стратегії пошуку джерел постачання;
- цінова політика та політика у сфері договірних відносин;
- політика у сфері комунікацій;
- організаційна структура відділу постачання, що безпосередньо впливає на: якість інформаційних потоків між підприємством і ринком постачання;
- управління внутрішніми взаємовідносинами відділу постачання з іншими підрозділами підприємства;
- можливість реагувати на обсяги попиту;
- структура управління відносинами з постачальниками, що включає відповіді на питання – що купувати, де купувати, у кого купувати [77].

Н. Л. Кусик звертає увагу на обліково-аналітичний аспект управління кредиторською заборгованістю. Тому акцент робить на процесі формування основних напрямків підвищення ефективності управління зобов'язаннями підприємства з урахуванням факторів обмеженості обліково-аналітичного забезпечення, до яких відносить:

- відсутність доступу управлінського персоналу до повного об'єму бухгалтерської та фінансової інформації;
- невчасне надання повної інформації співробітниками бухгалтерії для прийняття управлінських рішень;
- несвоєчасне відображення даних первинної документації в обліку [38].

Ефективна діяльність підприємства залежить від успішного управління зобов'язаннями. Говорячи про управління кредиторською заборгованістю, слід правильно розуміти її вплив на діяльність суб'єкта господарювання.

Серед факторів позитивного впливу можна визначити такі:

- Можливість додаткового фінансування оборотних коштів і, відповідно, нарощування економічного потенціалу;
- Отримання додаткового прибутку;
- Зниження витрат на залучення капіталу;
- Зниження ризику втрат від інфляції тощо.

Негативними факторами впливу кредиторської заборгованості на

діяльність суб'єкта господарювання можна назвати наступні:

- Підвищення розмілу зобов'язань;
- виникнення втрат від недоотримання знижок на продукцію, товари, послуги, що купуються;
- виникнення ризику втрати платоспроможності і фінансової стійкості за рахунок нераціональної структури зобов'язань [42].

Основні прийоми управління кредиторською заборгованістю наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Прийоми управління кредиторською заборгованістю

Алгоритм управління кредиторською заборгованістю	Основні прийоми управління
Обґрунтування можливості виникнення кредиторської заборгованості	Аналіз замовлень, оформлення розрахунків і встановлення характеру кредиторської заборгованості
Визначення політики надання кредиту та інкасації для різних груп постачальників і видів продукції	Аналіз кредиторів
Аналіз і ранжування постачальників у залежності від обсягів закупівель, історії кредитних відносин та запропонованих умов оплати	Аналіз заборгованості за видами продукції для визначення невігідних стосовно інкасації товарів
Своєчасне визначення прийомів прискорення боргів	Зменшення кредиторської заборгованості
Контроль розрахунків з кредиторами за відстрочену або прострочену заборгованість та вивчення причин недотримання договірної дисципліни	Оцінка реальної вартості існуючої кредиторської заборгованості
Забезпечення умов продажу, що гарантують надходження грошових коштів	Контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостей. Визначення конкретних розмірів знижок при достроковій оплаті

У зв'язку з тим, що рахунок 63 активно-пасивний він може мати і дебетове сальдо. Тому доцільно мати інформацію розгорнутого сальдо розрахунків з постачальниками та підрядниками, про що неодноразово наголошують фахівці з бухгалтерського обліку, науковці. Пропонуємо зразок Аналітичної відомості бухгалтерського обліку розгорнутого сальдо до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (табл. 1.3). Для узагальнення інформації про стан розрахунків з постачальниками та підрядниками, відповідно до принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, нами пропонується форма Аналітичної відомості бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками (додаток А.5).

О. В. Костюнік в дослідженні прийомів управління кредиторської та дебіторської заборгованості наголошує на здійсненні постійного її контролю. Автор доводить, що ефективність управління кредиторською заборгованістю підприємства проявляється в реальній можливості ліквідувати негативні наслідки її наявності [30].

Модель управління кредиторською заборгованістю включає наступні складові елементи:

1) різнобічний аналіз формування та погашення кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання та її впливу на величину його грошових потоків;

2) обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків постачальників, а також оптимального терміну такої відстрочки;

3) попередження формування простроченої та безнадійної кредиторської заборгованості (рис. 1.8).

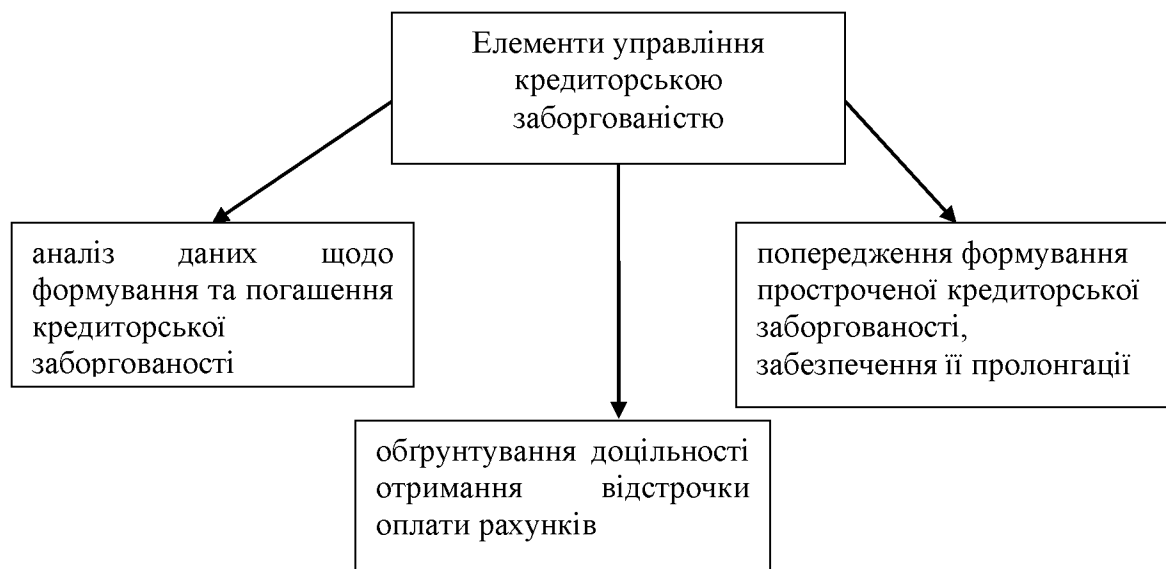

Рис. 1.8. Основні елементи управління кредиторською заборгованістю [28]

О. В. Ярмач для забезпечення оптимізації кредиторської заборгованості як одного із напрямів управління нею пропонує звернути увагу на організацію бухгалтерського обліку розрахунків з кредиторами в цілому та забезпечити юридичну ґрунтованість кожної суми кредиторської заборгованості та

зосередитися на визначення причин її виникненні з урахуванням складових [79].

Отже, в управлінні кредиторською заборгованістю необхідно використовувати особливо продуманий аналітичний механізм у формуванні підходів до такого явища. Комплексне впровадження запропонованих заходів економічного й організаційного характеру допоможе вирішити існуючі на підприємстві проблеми на шляху підвищення ефективності використання кредиторської заборгованості.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «XXX» (далі – ТОВ «XXX») зареєстроване Виконкомом Полтавської міської Ради Розпорядженням № 46-8 від 09 червня 2000 р. ТОВ «XXX» є самостійним господарюючим статутним суб'єктом, який має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку, заснованим рішенням засновника на його власності з правом найняття робочої сили.

При здійсненні господарської діяльності ТОВ «XXX» керується Конституцією України, чинними Кодексами України, Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національними НП(С)БО, Статутом (додаток Б) та іншими чинними нормативно-правовими актами України.

Місцезнаходження Товариства: 38751, Полтавська область, Полтавський район, с. Розсошенці, вулиця Облачна, будинок 1.

Засновниками ТОВ «XXX» є Штанько Дмитро Віталійович з розміром статутного внеску 3080 грн (22 %) та Штанько Надія Василівна – 10920 грн (78 %).

ТОВ «XXX» знаходиться в лісостеповій зоні. Ґрунти родючі, переважно чорноземи. У лісостеповій зоні переважає підтип типових чорноземів, що мають 6 – 9 % гумусу, найбільшу потужність (до 1,5 м) і найбільшу родючість. Чорноземна зона найбільш освоєна, у ній вирощуються всі районовані сільськогосподарські культури, особливо ефективно ці ґрунти використовуються під зернові високої якості, соняшник, цукровий буряк.

Метою діяльності ТОВ «XXX» є виробництво товарної с/г продукції, її переробки і реалізація, насичення ринку якісними товарами та послугами, інші види господарської діяльності для отримання прибутку.

Предметом діяльності ТОВ «XXX» є:

- товарне виробництво, заготівля, переробка і зберігання, реалізація і транспортування с/г продукції;
- вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;
- вирощування зернових, технічних та решти культур не віднесених до інших класів рослинництва;
- вирощування інших однорічних і дворічних культур;
- виконання будівельних, монтажних, ремонтних, транспортних та інших робіт, надання послуг населенню та суб'єктам підприємницької діяльності;
- ремонт та технічне обслуговування с/г техніки, машин і обладнання;
- розробка та освоєння технологій по переробці сировини і відходів власного виробництва, корисних копалин тощо;
- фінансово-кредитна, облікова та інша діяльність, пов'язана із залученням і використанням грошових коштів;
- інша діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

ТОВ «XXX» має відокремлене майно, може від свого імені набувати прав і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем в суді, арбітражному суді, а також має самостійний баланс, розрахунковий рахунок в банку, печатку зі своїм найменуванням.

Управління ТОВ «XXX» здійснює його засновник Штанько Дмитро Віталійович. Всі рішення засновника є обов'язковими для виконання працівниками ТОВ «XXX», крім випадків, якщо це рішення суперечить чинному законодавству.

Майно ТОВ «XXX» формується за рахунок грошових коштів засновників, прибутків, одержаних від виробничої та комерційної діяльності господарства, а також інших надходжень і власності засновника. ТОВ «XXX» користується

земельними ділянками, наданими в оренду, має право надавати і передавати підприємствам, установам, організаціям і громадянам обмінювати, здає в оренду, надає у тимчасове користування, належне йому на праві власності, майно.

Джерелом формування майна ТОВ «ХХХ» є: майно (майнові права), передане йому засновниками у власність, як вклад до статутного капіталу; доходи ТОВ «ХХХ» від реалізації продукції (товарів, послуг); надходження від продажу (здачі в оренду, найом, суборенду тощо) майна; кредити банківських та інших установ; капітальні вкладення; інші джерела, не заборонені законодавчими актами України.

ТОВ «ХХХ» самостійно: визначає облікову політику підприємства; обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим чинним законодавством, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних; розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів; затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку; може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства (додаток В).

Елементи облікової політики ТОВ «ХХХ» щодо зобов'язань можна сформулювати, використовуючи НП(С)БО 11. Елементи облікової політики згідно зобов'язань, які зазначаються в Наказі про облікову політику (додаток Г):

1. Згідно з НП(С)БО 11 «Зобов'язання» зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому унаслідок його погашення.

2. Довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки,

відображаються за їх теперішньою вартістю з урахуванням умов та виду зобов'язання.

3. Поточні зобов'язання відображаються за сумою погашення.

Основні завдання організації бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги представлено на рис. 2.1.

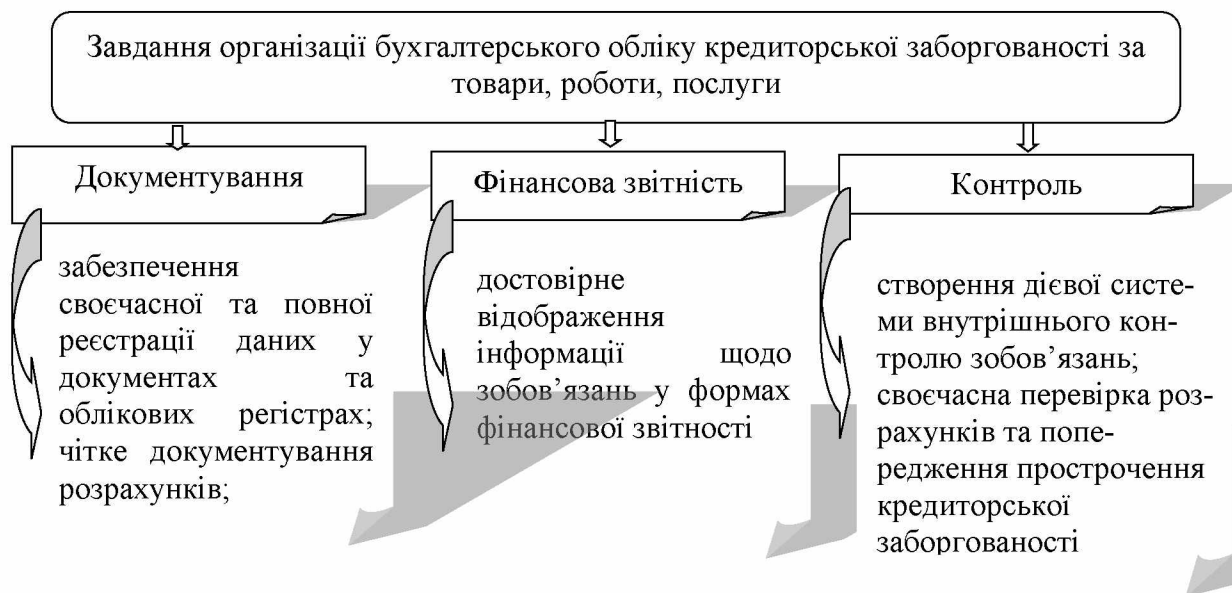

Рис. 2.1. Завдання організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками ТОВ «XXX»

На нашу думку, до розпорядчого документа про облікову політику необхідно включити наступні положення (додатки) в частині обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги рис. 2.2. Методична складова обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ «XXX» включає також питання документування, інвентаризації тощо. У зв'язку з цим при організації обліку доцільно:

- відокремити облік за функціональними ділянками (фінансовий, управлінський, податковий) та забезпечити належний внутрішній контроль;
- встановити наказом по ТОВ «XXX» переліку посадових осіб, які відповідатимуть за правильність розрахунків, своєчасність їх документального оформлення;
- визначити порядок синтетичного та аналітичного обліку

ТОВ «ХХХ»;

- розробити графік платежів;
- створити картотеку реквізитів, систематизувавши інформацію про кредиторів;

Рис. 2.2. Рекомендації до включення у розпорядчий документ про облікову політику положень в частині кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги

Від вибору та впровадження методів, способів, прийомів збору й обробки інформації за операціями із кредиторської товарної заборгованості залежить

оперативне управління, поточне і наступне планування, контроль та аналіз.

2.2. Облік кредиторської заборгованості за товарними операціями та відображення інформації у звітності

В бухгалтерському обліку класифікація є основою для організації аналітичного рівня відображення даних, а також для виокремлення ключових характеристик об'єктів для їх визначення та подальшої оцінки.

Класифікація зобов'язань в бухгалтерському обліку повинна враховувати всю множину господарських процесів, будуватися за економічною та юридичною ознаками.

Першим етапом облікового процесу розрахунків з постачальниками є первинний облік. Під поточним обліком розрахунків з постачальниками розуміють обробку, реєстрацію та запис даних первинного обліку, тобто носіїв інформації, в облікові реєстри, групування та їх перегрупування з метою отримання потрібної результативної інформації.

Поточний облік, як частина облікового процесу зумовлює ті організаційні елементи, сукупність яких формує його як об'єкт організації.

Організація підсумкового етапу обліку розрахунків з постачальниками залежить від якості організації первинного та поточного обліку.

Основними завданнями організації бухгалтерського обліку зобов'язань є:

- чітке документування розрахунків;
- своєчасна та повна реєстрація даних первинного обліку в реєстрах;
- правдиве відображення інформації щодо зобов'язань в звітності та примітках до неї.

Первинні документи - фундамент, на основі якого здійснюється облік. Документування розрахунків між постачальниками та підрядниками ТОВ «XXX» залежить від терміну оплати (попередня або наступна) та її форм (каса або розрахунковий рахунок). Відносини з постачальниками та

підрядниками оформляються на підставі угод, які можуть укладатися в усній або письмовій формі, а деяких випадках – з нотаріальним посвідченням.

Більшість договорів у сфері підприємницької діяльності носять майновий характер (купівля-продаж, оренда, підряд, позика тощо). Договірні відносини між контрагентами представлено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Договірні відносини між контрагентами

Рахунок-фактура поєднує в собі дві частини: рахунок, який є вимогою оплатити товар, і накладну, що підтверджує поставку товару (табл. 2.1).

Цей документ може бути виписаний лише за умови наступної оплати. В інших випадках рахунок і накладна виписуються окремо та можуть надходити від постачальника в різні терміни.

Підтвердженням здійснення оплати постачальнику є виписка банку по розрахунковому рахунку підприємства. Документ, який засвідчує факт поставки, є товарно-транспортна накладна на перевезення продукції. Вона

випикується в трьох екземплярах, якщо доставка зерна або іншої продукції здійснюється своїм транспортом, і в чотирьох екземплярах при доставці продукції залученим транспортом.

Таблиця 2.1

Графік документообороту рахунку-фактури

Складання та передача документу		
Відповідальний за своєчасне складання і передачу документу		строки передачі первинного документу на обробку та використання даних
Бухгалтер по розрахунках		в день виписування документу
Оперативна служба, яка використовує та обробляє документ		
служба, що прийняла документ	операції з документом	кому і коли передається
бухгалтерія-1 екземпляр 2,3,4 передаються водію, а потім покупцю	підстава для отримання коштів від покупця	бухгалтерії
Надходження документу до бухгалтерії підприємства, його обробка та узагальнення даних		
час приймання документу	обробка документу та узагальнення його даних	кому і в які строки передається документ
в день виписування документу	відпуск товарів та заповнення реєстрів	залишається в бухгалтерії

ТТН визначена як єдиний документ для: обліку ТМЦ на шляху їх переміщення; проведення розрахунків за перевезення вантажу; обліку виконаної роботи.

Перший екземпляр накладної після приймання продукції залишається на підприємстві, другий екземпляр з розпискою приймача вертається через шофера в господарство, третій екземпляр залишається в місцях відправки товару.

При залученні стороннього транспорту третій, і четвертий екземпляр товарно-транспортної накладної повертається транспортній організації. Один з них потім прикладається до рахунку цієї організації за транспортні послуги. Оригінал податкової накладної дається покупцю товарів на його вимогу, а копія залишається у продавця товарів. Податкова накладна містить такі ж основні реквізити, що й рахунок-фактура.

Розглянемо перелік первинних документів, які оформляються при цій з постачальниками та підрядниками (рис. 2.4).

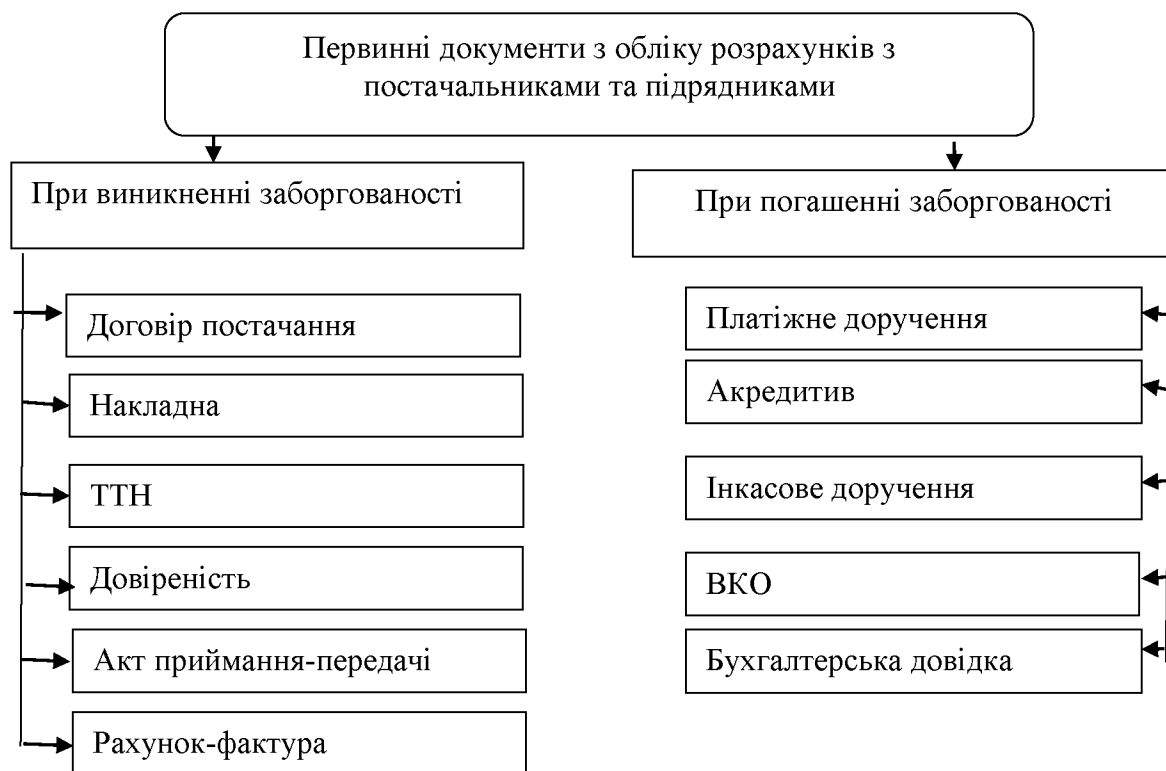

Рис. 2.4. Первинні документи при організації розрахунків з постачальниками та підрядниками

Графік документообігу – це затверджений порядок обробки інформації, що зазначена в первинних документах, який регламентує строки складання, надання та обробки первинних документів; визначає перелік документів, час їх просування та обробки, посадових осіб, відповідальних за складання документів, порядок передачі документів до бухгалтерії, термін обробки і проходження документів всередині облікового відділу і завершення всіх робіт за звітний період до складання бухгалтерського балансу та звітності (додаток Д).

Рахунки є важливим джерелом потрібної інформації для оперативного керівництва і контролю за станом і рухом засобів господарства, наявністю і змінами джерел фінансування та їх результатами.

Для повного відображення бухгалтерським обліком необхідних показників потрібна заздалегідь визначена система рахунків для відображення господарських операцій. В ТОВ «XXX» розроблений робочий план рахунків бухгалтерського обліку, яким користується підприємство для відображення

господарської діяльності.

Для узагальнення інформації про розрахунки з постачальниками і підрядниками у ТОВ «ХХХ» передбачено пасивний рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»

Субрахунок	Призначення	Відображення інформації	
		по дебету	по кредиту
631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	Призначений для обліку розрахунків з вітчизняними постачальниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги	погашення, списання заборгованості	заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги
632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»	Призначений для обліку розрахунків з іноземними постачальниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги		
633 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп»	Призначений для обліку в учасника ПФГ розрахунків за одержані від учасників ПФГ товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги)		

Аналітичний облік розрахунків з постачальниками і підрядниками ведуть по кожному окремо поданому рахунку, а розрахунки в порядку планових платежів - по кожному постачальнику і підряднику.

Для забезпечення ефективного ведення бухгалтерського обліку важливо мати чітко визначений аналітичний облік.

Якщо при прийманні виявлена нестача товарно-матеріальних цінностей, то поряд з купівельною вартістю цінностей, що надійшли, окремо показують суму виявленої нестачі.

Суми по розрахункових документах за цінності, що перебувають на кінець місяця в дорозі або не вивезені зі складу постачальника, переносяться в наступному місяці в графу «Залишок на початок місяця», а в графі «Б» «Найменування постачальника (підрядника)» зазначають найменування

постачальника, від якого не надійшов вантаж.

Для цього пропонуємо розглянути схему можливого розширення аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками (рис. 2.5).

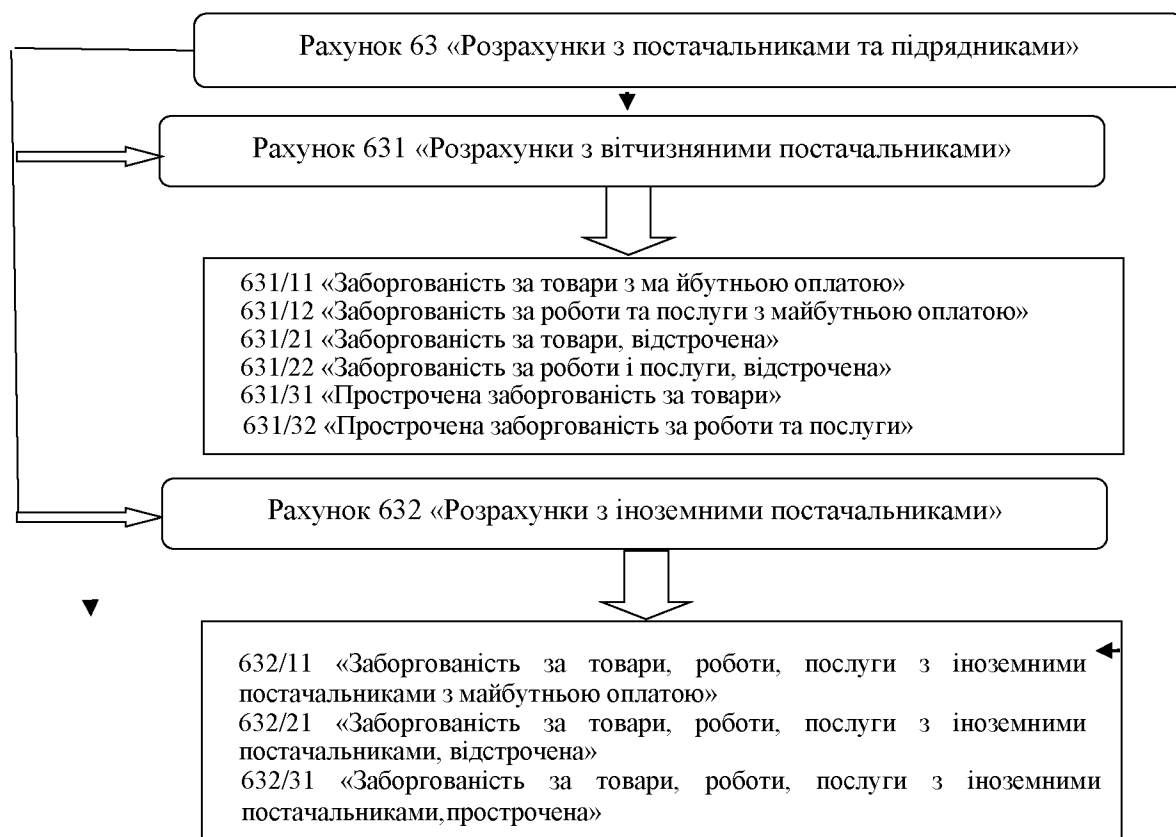

Рис. 2.5. Аналітичні рахунки до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»

В такому ж порядку фіксують суми претензій щодо сортності, комплектності, невідповідності цін та ін., які виявлені при прийманні або при перевірці товарно-транспортних накладних і розрахункових документів.

Якщо частина оплаченого вантажу перебуває в дорозі або не перевезена до кінця звітного місяця зі складу постачальника, то в розділі «Відмітка про оплату» записують суму, що відноситься до цієї частини оплаченого вантажу без відображення її по кредиту рахунку 63, цю суму обліковують як дебіторську заборгованість.

Етапи та загальний порядок ведення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками представлено на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Загальна схема обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками

Записи по кредиту рахунка 63 сум, що належать за товарно-матеріальні цінності, роботи та послуги виконують на підставі наданих постачальниками (підрядниками) і прийнятих до оплати розрахункових документів. Надходження матеріальних цінностей повинно бути підтверджено відповідними прибутковими документами, підписаними матеріально-відповідальними особами, або їх відмітками чи (надписами чи штампом) на документах постачальника.

Розрахунки з постачальниками і підрядниками можуть здійснюватися покупцями шляхом заліку взаємної заборгованості у випадку, коли покупець, у свою чергу, виступає постачальником товарів своєму постачальнику. Стаття 217 Цивільного кодексу передбачає момент припинення зобов'язань у разі заліку зустрічної однорідної вимоги, за якою термін виконання настав, або не вказаний, або не визначений моментом затребування.

Для здійснення заліку необхідно, щоб вимоги були зустрічними, тобто такими, які впливають з різних двох зобов'язань між двома особами з тим, щоб той, хто є боржником одного, був кредитором іншого. Платежі одного клієнта за рахунок коштів іншого клієнта чинним законодавством не допускається. Методологічні складові бухгалтерського обліку забезпечення зобов'язань за облігаціями зображено у додатку 3. Способи погашення заборгованості перед постачальниками показані на рис. 2.7.

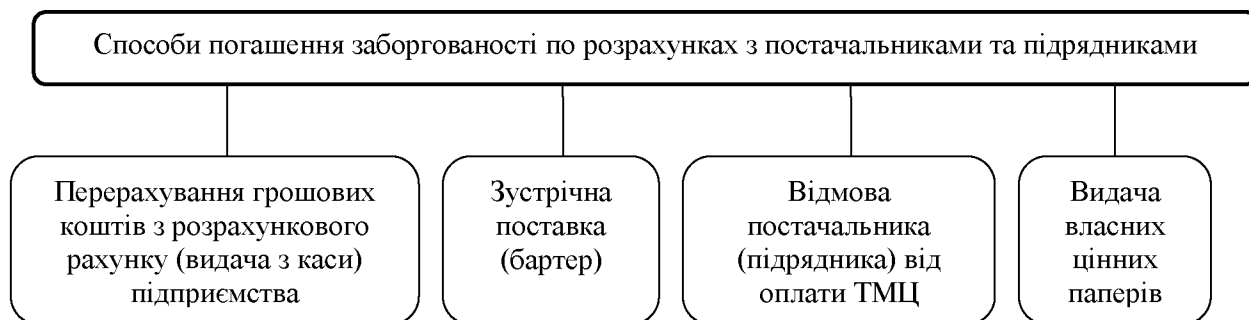

Рис. 2.7. Способи погашення заборгованості по розрахунках з постачальниками та підрядниками

Ряд особливостей має відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з невідфактурованими поставками і товарно-матеріальними цінностями, які знаходяться в дорозі.

Невідфактурованою вважається поставка матеріальних цінностей від постачальника до пред'явлення розрахункового документу, на підставі якого здійснюється оплата.

У такому випадку матеріальні цінності оприбутковуються закупівельними (або обліковими) цінами.

При надходженні розрахункового документу постачальника раніше

зроблений запис вартості матеріальних цінностей закупівельними (обліковими) цінами сторнується і здійснюється додатковий запис на суму рахунку пред'явленого до оплати.

Невідфактуровані поставки визначаються в кінці місяця на підставі даних про фактичні надходження матеріальних цінностей і розрахункових документів, пред'явлених до оплати.

Постачальника терміново повідомляють про таку поставку: йому висилають лист та акт про приймання матеріалів (форма № М-7).

Матеріальні цінності вважаються такими, які перебувають в дорозі, якщо вони оплачені, але до кінця місяця не надійшли на підприємство.

Такі матеріальні цінності бухгалтерія підприємства-покупця оприбутковує умовно з метою відображення їх в балансі підприємства у складі виробничих запасів – дебет 20 «Виробничі запаси», 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети»; кредит 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядчиками». У наступному місяці вартість вказаних матеріальних цінностей показується на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» сторнуючим записом з такою ж кореспонденцією. У міру надходження виробничих запасів, які перебувають у дорозі, їх оприбутковують за кількістю, що фактично надійшла.

Згідно із Податковим Кодексом України бартер (товарообмінна операція) – це господарська операція, що передбачає проведення розрахунків за товари у будь-якій формі, іншій, ніж грошова, включаючи будь-які види заліку та погашення взаємної заборгованості, внаслідок яких не передбачається зарахування коштів на рахунки продавця для компенсації вартості таких товарів. Згідно з контрактом кожна із сторін є продавцем товару або майна, що поставляється, і покупцем того, що отримується.

Договірна ціна при цьому не може бути меншою від звичайної. Подібні активи – це активи, які мають однакове функціональне призначення. При обміні неподібними активами, якщо першою подією було надходження товарів будуть наступними (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кореспонденція рахунків при обміні неподібними активами

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	дебет	кредит	
Оприбуткування товарів, придбаних у постачальників за грошові кошти, без ПДВ	281	631	14600
Відображено в складі податкового кредиту на суму ПДВ по придбаним товарам	641	631	2433,33
Відображено на окремому субрахунку транспортні витрати, включені в рахунок постачальника	286	631	12166,67
Відображено в складі податкового кредиту суму ПДВ у транспортних витратах	641	631	2433,33
Здійснено оплату постачальнику	631	311	14600

Відображення в обліку погашення чи списання заборгованості перед постачальниками та підрядниками представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку погашення чи списання заборгованості перед постачальниками та підрядниками

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	дебет	кредит	
Оплачено постачальникам з поточного рахунку	63	311	1440
Оплачено постачальникам та підрядникам з каси підприємства	63	301	2000
Оплачено постачальникам та підрядникам коштами з виставленого акредитиву	63	313	3500
Оплачено постачальникам та підрядникам за рахунок одержаної короткострокової позики банку	63	60	7000
Оплачено постачальникам та підрядникам підзвітною особою	63	372	1440
Оплачено постачальникам та підрядникам раніше отриманим векселем	63	34	9000
Оплачено постачальникам та підрядникам довгостроковим (короткостроковим) векселем	63	51,62	5800
Віднесена до складу доходів сума кредиторської заборгованості, по якій минув строк позовної давності	63	717	2000

Управління кредиторською заборгованістю безпосередньо впливає на прибутковість компанії та визначає дисконтну і кредитну політику для покупців, шляхи прискорення повертання боргів та зменшення безнадійних

боргів, а також вибір умов продажу, що забезпечують гарантоване надходження грошових коштів.

Узагальнення інформації про розрахунки за товари, послуги у ТОВ «ХХХ» здійснюється на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Дебет рахунку 63 - сума сплати по рахунках-фактурах або при заключних операціях при авансових розрахунках. Кредит рахунку 63 - вартість матеріальних цінностей (пальне, тара, будматеріали, запчастини, МШП), що оприбутковані на ТОВ «ХХХ», прийнятих робіт (по акту виконаних робіт, наприклад поточний ремонт комп'ютера, заправка картриджу, балансування, заміна літньої чи зимньої гуми і тд), спожитих послуг (наприклад, комунальні) у кореспонденції з дебетом рахунків їх обліку (203, 204, 205, 207, 209, 22, 28, 23, 91, 92, 93, 152, 153 і тд). Аналітичний облік розрахунків з постачальниками у ТОВ «ХХХ» ведуть по кожному окремо поданому рахунку-фактурі (рахунку вхідному). Ведення бухгалтерського обліку та підготовка відповідної звітності у ТОВ «ХХХ» ведуть з використанням програми «1С: Бухгалтерія 8.3» (додаток Е).

Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у балансі підприємства представлено на рис. 2.5.

Таблиця 2.5

Детальний порядок відображення розрахунків з постачальниками та підрядниками у Балансі (Звіті про фінансовий стан)

Назва розділу балансу	Назва статті	Код	Зміст, порядок розрахунку
Розділ III пасиву «Поточні зобов'язання і забезпечення пасиву»	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1615	Сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо вона наводиться в окремій статті)

Другою формою є Звіт про рух грошових коштів. Згідно НП(С)БО 1 звіт

про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (наказ Мінфіну № 433 від 28.03.2013 р.) передбачено, що при складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у Звіті про рух грошових коштів

Стаття	Код рядка	Зміст статті
Розділ I « Рух коштів у результаті операційної діяльності » (за прямим методом)		
Надходження від :		
«Витрачання на оплату товарів (робіт, послуг)»	3100	Відображаються грошові кошти, сплачені постачальникам і підрядникам за одержані товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи і надані послуги.
Розділ I « Рух коштів у результаті операційної діяльності » (за непрямим методом)		
«Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань»	3560	Відображається збільшення, у графі «Видаток» – зменшення у статтях розділу балансу «Поточні зобов'язання» (крім статей «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками», «Поточні забезпечення», сум зобов'язань за відсотками та інших зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю).

Бухгалтерська фінансова звітність, ґрунтуючись на узагальнених даних бухгалтерського обліку, виступає ланкою зв'язку між підприємством із зовнішнім середовищем.

Вона задовольняє вимоги щодо необхідного обсягу інформації. Обліковий процес здійснюється на підставі первинної документації та закінчується складанням фінансової звітності, де розкривається інформація про власний капітал та його складові.

Фінансова звітність має достовірно та правдиво відображати інформацію про елементи власного капіталу та фінансово-майновий стан підприємства, що дозволить користувачам звітності приймати обґрунтовані та виважені

управлінські рішення. діяльність платника податків відповідно до даних фінансового та податкового обліку.

Отже, облік розрахунків з постачальниками має різносторонній та досить складний правовий характер, тому їх відображення у фінансовій звітності підприємства має бути достовірним, бо суттєво впливає на формування думки користувачів щодо фінансово-майнового стану підприємства та подальшого прийняття ними управлінських рішень щодо планування та розвитку діяльності підприємства в майбутньому.

Синтетичний та аналітичний облік товарної кредиторської заборгованості у ТОВ «XXX» ведуть згідно чинних норм законодавства України.

Обов'язкову інвентаризацію розрахунків кредиторами проводять щороку перед складанням річної фінансової звітності в період 3 місяців до дати балансу. Крім того на підприємстві кожного місяця проводять внутрішній аудит фінансовою службою.

2.3. Податкові аспекти обліку кредиторської заборгованості за товарними операціями

ТОВ «XXX» є платником як загальнодержавних, так і місцевих податків, веде окремий облік, в якому відбувається групування інформації про базу оподаткування, визначення показників усіх форм податкової звітності. 20.05.1998 р. товариство взято на облік як платник податків (№ 3012) у Головному Управлінні ДПС у Полтавській області, ідентифікаційний номер 44057192. ТОВ «XXX» перебуває на загальній системі оподаткування, тобто сплачує податок на прибуток.

Товарна кредиторська заборгованість у податкових аспектах пов'язана ПДВ представлена у табл. 2.7.

Дата визнання податкового кредиту

Випадки	Дата виникнення	Зауваження
Загальний	Дата «першої події»: - списання коштів із банківського рахунка платника ПДВ на оплату товарів, послуг; - отримання платником ПДВ товарів, послуг.	Правило «першої події» діє для більшості операцій (у т.ч. за договорами комісії - п. 189.4 ПКУ). Реалізувати право на формування податкового кредиту покупець - платник ПДВ може лише після складання податкової накладної постачальником - платником ПДВ, зокрема в момент відвантаження товарів та реєстрації цієї податкової накладної в ЄРПН, але не раніше отримання права власності на такий товар. Податковий кредит слід відображати на дату фактичного отримання товарів.
Касовий	Дата списання коштів із банківського рахунка платника ПДВ або дата надання інших видів компенсацій вартості поставлених йому товарів, послуг	Умови застосування касового методу визнання податкових зобов'язань і податкового кредиту врегульовано пп. 14.1.266, п. 187.1, п. 187.10, п. 44 підрозділу 2 р. ХХ ПКУ. У разі застосування касового методу сума «вхідного» ПДВ може бути віднесена до складу податкового кредиту, якщо виконуються одночасно 2 умови: оплачено товари, послуги; зареєстровано податкову накладну розрахунок коригування в ЄРПН.
Імпорт	Дата сплати ПДВ за податковими зобов'язаннями згідно з п. 187.8 ПКУ, відповідно до митної декларацією	Платник ПДВ може включити суму «імпортного» ПДВ до податкового кредиту лише в тому звітному періоді, у якому було оформлено митну декларацію.
Послуги від нерезидента	Дата складання одержувачем таких послуг (платником ПДВ) податкової накладної за умови її реєстрації в ЄРПН	У разі отримання від нерезидента послуг, місце постачання яких за ст. 186 ПКУ - митна територія України, платник ПДВ - отримувач нараховує податкові зобов'язання за правилом першої події (п. 187.8 ПКУ). Тобто на дату першої з подій: або списання коштів із банківського рахунка в оплату нерезидентських послуг; або на дату оформлення документа, який засвідчує факт надання нерезидентом таких послуг. На дату виникнення податкових зобов'язань отримувач послуг складає та реєструє в ЄРПН податкову накладну (п. 208.2 ПКУ).
Фінансовий лізинг	Дата фактичного отримання об'єкта фінлізингу орендарем	Операції з передання майна у фінансовий лізинг є об'єктом обкладення ПДВ. При цьому не обкладаються ПДВ: платежі щодо відшкодування вартості об'єкта фінлізингу; відсотки за фінлізингом.
Довгострокові договори	Дата фактичного отримання замовником результатів робіт, оформлених актами виконаних робіт	Довгостроковий договір (контракт) - це будь-який договір на виготовлення товарів, виконання робіт, надання послуг із довготривалим (понад рік) технологічним циклом виробництва та якщо договорами, які укладені на виробництво таких товарів, виконання робіт, надання послуг, не передбачено поетапного їх здавання.
Під звіт	Дата подання авансового звіту	У цьому випадку податковий кредит зазвичай формують на підставі документів, які подають разом з звітом.

Узагальнюючи вищевикладене зауважимо, що у ТОВ «ХХХ» розрахунки за податком на додану вартість проводяться у відповідності до чинного законодавства, і зокрема Податкового кодексу України. Основним обліковим механізмом у підсистемі розрахунків з ПДВ є документи (як первинні, так і спеціалізовані, що призначено для обліку ПДВ) під час проведення яких формується кореспонденція рахунків та податкова звітність. Щомісяця складається Декларація з ПДВ, яка подається до 20 числа, наступного за звітним періодом.

Виникнення податкового кредиту пов'язане із датою здійснення операцій та умовами оплати. Зокрема, такими умовами можуть бути - післяплата та передоплата.

Післяплата означає отримання матеріальних запасів чи виконаних робіт з майбутньою оплатою. Датою виникнення податкового кредиту є дата отримання платником ПДВ товарів/послуг, що підтверджено податковою накладною.

Господарські операції щодо придбання товарно-матеріальних цінностей у постачальників на умовах післяплати представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Відображення придбання матеріальних цінностей на рахунках бухгалтерського обліку

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Придбання виробничих запасів			
Придбано у Агродеталь ППКП запасні частини	207	631	25683,33
Відображено суму податку на додану вартість	641	631	5136,67
Придбано облікову документацію у ПП «Бізнес-гранд»	22	631	100
Відображено суму податку на додану вартість	641	631	20
Придбання послуг			
Надано послуги по рекламі Астрыя-Алмакс-Реклама	93	631	2500
Відображено суму податку на додану вартість	641	631	500

При передоплаті спочатку передбачено оплату матеріальних цінностей, робіт та послуг, потім їх отримання.

Датою визнання податкового кредиту є дата списання коштів з рахунка платника податку на оплату товарів/послуг. Розрахунки за виданими авансами

обліковуюють на рахунку 37 субрахунку 371.

Аванси оформляють платіжними дорученнями з посиланням на підставу - нормативний акт або договір. Відображення операцій за виданими авансами розглянемо на прикладі табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Відображення операцій за виданими авансами на рахунках
бухгалтерського обліку**

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Перераховано з поточного рахунку аванс Бакалійному шиферному комбінату за будівельні матеріали	371	311	8520
Нарахована сума податкового кредиту	641	644	1420
Отримано від Бакалійного шиферного комбінату будівельні матеріали	205	631	7100
Відображено суму податку на додану вартість	644	631	1420
Закрито розрахунки за авансами	631	371	8520

ТОВ «ХХХ» при розрахунках з бюджетом за ПДВ дотримується вимог Податкового кодексу України та інших нормативно-регулюючих документів. Звітність з ПДВ подають за місяць до 20 числа, наступного за звітним періодом, сплата протягом 10 наступних днів.

В розділі модулю «Облік ПДВ» програми М.Е.Дос міститься сама декларація та додатки до неї, згруповані за видом платника податків. Модуль призначений для перевірки звітних податкових документів.

Сформовані у Реєстрі податкових накладних документи необхідно відкрити, перевірити та зберегти. Перевірені та збережені документи (Декларація та додатки) поміщаються у модуль «Реєстр звітів» у тому звітному періоді, в якому вони були створені. З відкритих документів декларації та додатків формують пакет податкових документів, а також відправляють його у контролюючі органи. Отже, ведення у господарстві бухгалтерського обліку ТОВ «ХХХ», зокрема за допомогою сучасних комп'ютерних програм таких як «1С:Бухгалтерія 8.3», гарантує підприємствам своєчасний, повний та достовірний збір облікової інформації для приймання ефективних управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Важливою є побудова адекватної системи показників оцінки, які всебічно характеризують ефективність використання усіх видів ресурсів, ефективність політики ціноутворення, ефективність політики формування та використання прибутку.

Фінансовий стан підприємства - поняття дуже широке. Для характеристики його в економічній літературі використовуються певні критерії. Одним з таких критеріїв є прибутковість підприємства, яка залежить від доходів та витрат ТОВ «ХХХ».

Доходи підприємства пов'язані з його економічними витратами та мають значну кількість форм виявлення, серед яких: валовий дохід - виручка, що її одержало підприємство від реалізації продукції і яка вимірюється як добуток ціни одиниці та кількості продукції; бухгалтерський прибуток - валовий дохід за вирахуванням зовнішніх витрат.

Підприємець, як власник підприємства, отримує дохід, який можна визначити, як факторний дохід, що складається з двох частин.

По-перше, підприємець виконує функції підприємницького ресурсу: комбінація ресурсів, інновації і т. ін.; і повинен отримати за це винагороду, якою є безумовна заробітна плата, або нормальний прибуток - плату за підприємницький ресурс, який підприємець використовує у власному бізнесі, її

вартість - це не отримана ним заробітна плата менеджера.

По-друге, підприємець є власником капіталу і повинен отримати дохід як річну ставку процента. Отже, дохід підприємця - це сума нормального прибутку і процента на капітал.

Інформаційною основою аналізу доходів ТОВ «XXX» є інформація фінансової звітності: «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Ж, З, К). Аналіз складу, структури і динаміки доходів ТОВ «XXX» відображено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Структура і динаміка доходів ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.

Види доходів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. (+,-) до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	95394	88,1	228679	99,1	363548	99,7	+268154	У 3,8 р.
Інші операційні доходи	12564	11,6	2077	0,9	1185	0,3	-11379	-90,6
Доходи фінансової діяльності	312	0,3	-	-	-	-	-312	-100
Інші доходи	1	0,0	-	-	23	0,0	+22	У 23 р.
Усього	108271	100,0	230756	100,0	364756	100,0	+256485	У 3,4 р.

Отже, у 2021 році 99,7 % доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (товарів, робіт, послуг), 0,3 % – доходи від іншої операційної діяльності.

За період 2019 - 2021 рр. сума доходів від основної операційної діяльності зросла на 268 млн. 154 тис. грн або у 3,8 рази. Доходи від іншої операційної діяльності характеризуються зниженням на 11 млн. 379 тис. грн, або на 90,6 %. Дохід від інвестиційної діяльності зріс на 22 тис. грн, або у 23 рази, а від фінансової зменшився на 312 тис. грн або на 100 %. Ілюстративне зображення динаміки доходів діяльності досліджуваного підприємства представлено на

рис 3.1. В цілому у динаміці досліджуваних років доходи ТОВ «XXX» збільшились у 2021 році порівняно з 2019 роком на 256 млн. 485 тис. грн або у 3,4 рази.

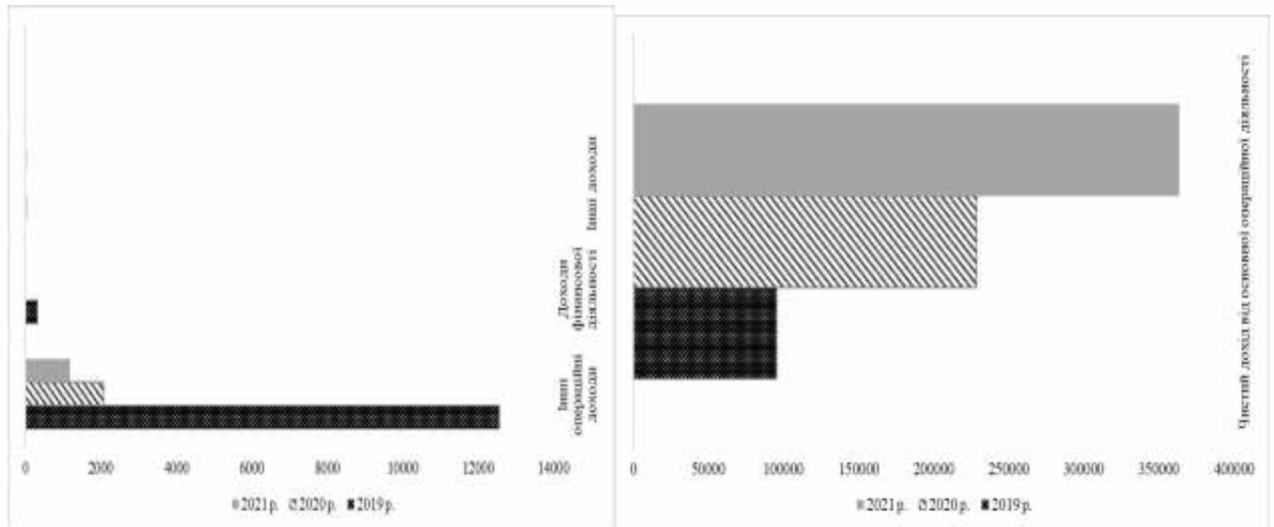

Рис. 3.1. Ілюстративне зображення динаміки доходів діяльності ТОВ «XXX» за 2019-2021 рр., тис. грн

Аналіз витрат складу, динаміки та структури витрат ТОВ «XXX» представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.**

Види витрат і відрахувань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	74095	79,8	185117	87,0	178138	89,6	+104043	У 2,4 р.
Адміністративні витрати	5023	5,4	6239	2,9	6853	3,4	+1830	+36,4
Витрати на збут	1681	1,8	4585	2,2	7702	3,9	+6021	У 4,6 р.
Інші операційні витрати	7393	8,0	13979	6,6	1598	0,8	-5795	-78,4
Фінансові витрати	4532	4,9	2770	1,3	4500	2,3	-32	-0,7
Інші витрати	161	0,2	-	-	-	-	-161	-100
Усього витрат	92885	100,0	212690	100,0	198791	100,0	+105906	У 2,1 р.

Аналіз витрат ТОВ «XXX» показав, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. їх сума збільшилась на 105 млн. 906 тис. грн або у 2,1 рази. Зросла сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 104 млн. 43 тис. грн або у 2,4 рази. Зменшилась сума інших операційних витрат на 5 млн. 795 тис. грн, або на 78,4 %. Знизилась сума втрат від інвестиційної діяльності на 161 тис. грн або на 100 %.

Також зростання відмічено по сумі адміністративних витрат на 1 млн. 830 тис. грн, або на 36,4 %, витратах на збут на 6 млн. 21 тис. грн, або у 4,6 рази. Зниження відмічено по сумі фінансових на 32 тис. грн або на 0,7 %.

Ілюстративне зображення структури витрат діяльності ТОВ «XXX» представлено на рис. 3.2.

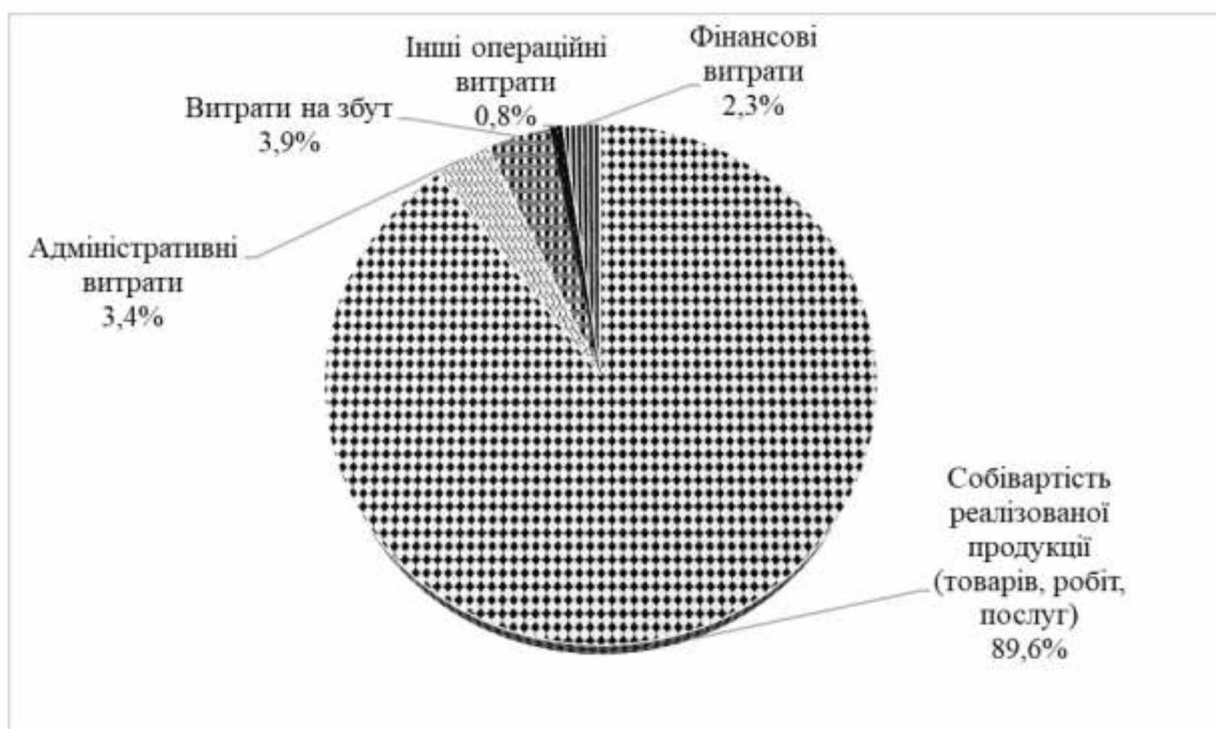

Рис. 3.2. Ілюстративне зображення структури витрат діяльності ТОВ «XXX» станом на 2021 р., %

Як показують дані рис. 3.2 у структурі витрат ТОВ «XXX» переважає частка собівартості реалізації, її значення зросло з 79,8 % у 2019 році до 89,6 % у 2021 р.

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану є

бухгалтерський баланс ТОВ «XXX». Його значимість настільки важлива, що аналіз фінансового стану називають аналізом балансу.

Бухгалтерський баланс достатньо характеризує господарську діяльність, фінансовий стан ТОВ «XXX», і при ретельному аналізі показників користувачі можуть виявити позитивні чи негативні тенденції явищ і процесів, що відбуваються на підприємстві.

Аналіз майна ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. починається з аналізу складу, структури та динаміки загального капіталу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура майна ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.
(станом на кінець року)**

Види активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	388899	100,0	509478	100,0	720236	100,0	+331337	+85,2
1. Необоротні активи	173893	44,7	233399	45,8	278850	38,7	+104957	+60,4
1.1. Основні засоби	126566	32,5	125767	24,7	216008	30,0	+89442	+70,7
2. Оборотні активи	215006	55,3	276079	54,2	436705	60,6	+221699	У 2 р.
2.1. Запаси	122688	31,5	138580	27,2	178498	24,8	+55810	+45,5
2.1.1. Виробничі запаси	19859	5,1	43225	8,5	35014	4,9	+15155	+76,3
2.1.2. Незавершене виробництво	41465	10,7	58001	11,4	95967	13,3	+54502	У 2,3 р.
2.1.3. Готова продукція та товари	61364	15,8	37354	7,3	47517	6,6	-13847	-22,6
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	85376	22,0	126944	24,9	227157	31,5	+141781	У 2,7 р.
2.3. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	8	0,0	239	0,0	326	0,0	+318	У 40,8 р.
2.4. Витрати майбутніх періодів	40	0,0	40	0,0	40	0,0	x	X
2.5. Інші оборотні активи	6894	1,8	10276	2,0	30684	4,3	+23790	У 4,4 р.
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	4681	0,6	+4681	X

Аналіз майнового стану показав, що у 2021 році вартість майна ТОВ «XXX» порівняно з 2019 роком зросла на 331 млн. 337 тис. грн або на

85,2 %. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, збільшилась на 104 млн. 957 тис. грн, або на 60,4 %.

Вартість оборотних активів ТОВ «ХХХ» збільшилась у 2021 році порівняно з 2019 роком на 221 млн. 699 тис. грн, або у 2 рази.

Зростання відмічено у вартості запасів на 55 млн. 810 тис. грн, або на 45,5 % які представлені виробничими запасами та готовою продукцією та товарами. Підвищення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 141 млн. 781 тис. грн, або у 2,7 рази. Також зростання відмічено по вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 318 тис. грн, або у 40,8 рази. Вартість інших оборотних активів збільшилась на 23 млн. 790 тис. грн, або у 4,4 рази. Вартість витрат майбутніх періодів протягом 2019 - 2021 рр. не змінилась та становить у 2021 році 40 тис. грн.

Вартість необоротних активів, утримуваних для продажу зросла у 2021 році на 4 млн. 681 тис. грн.

У структурі майна ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр. переважає питома вага оборотних активів – 55,3 %, 54,2 % та 60,6 %.

Динаміка та структура джерел формування капіталу ТОВ «ХХХ» відображено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Капітал – всього	388899	100,0	509478	100,0	720236	100	+331337	+85,2
1. Власний капітал	157900	40,6	175969	34,5	341934	47,5	+184034	У 2,2 р.
1.1. Зареєстрований капітал	14	0,0	14	0,0	14	0,0	x	X
1.2. Нерозподілений прибуток	157884	40,6	175953	34,5	341918	47,5	+184034	У 2,2 р.
2. Зобов'язання і забезпечення	230999	59,4	333509	65,5	378302	52,5	+147303	+63,8

Продовж. табл. 3.4

А	1	2	3	4	5	6	7	8
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3685	0,9	3416	0,7	3416	0,5	-269	-7,3
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	227314	58,5	330093	64,8	374886	52,1	+147572	+64,9
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	105319	27,1	149753	29,4	144696	20,1	+39377	+37,4

Аналіз даних табл. 3.4 показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2021 р. збільшилась порівняно з 2019 р. на 331 млн. 337 тис. грн або на 85,2 %. Сума власного капіталу підприємства зросла на 184 млн. 34 тис. грн або у 2,2 рази, за рахунок зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень ТОВ «ХХХ» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 147 млн. 303 тис. грн, або на 63,8 % за рахунок суми поточних зобов'язань та забезпечень, які представлені поточною кредиторською заборгованістю.

У структурі пасивів ТОВ «ХХХ» протягом 2019 - 2021 року переважає питома вага зобов'язань і забезпечень – 59,4 %, 65,5 % та 52,5 %.

Проведемо аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «ХХХ», використовуючи дані табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники фінансової стійкості ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр.

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; -) 2021 р. до 2019 р.
А	Б	1	2	3	4
Показники структури джерел формування капіталу					
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,406	0,345	0,475	+0,069
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,594	0,655	0,525	-0,069
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	1,463	1,895	1,106	-0,357
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	0,684	0,528	0,904	+0,220
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зниження	0,023	0,019	0,010	-0,013
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	Зниження	0,016	0,010	0,009	-0,007

А	Б	1	2	3	4
Коефіцієнт поточних зобов'язань	Підвищення	0,984	0,990	0,991	+0,007
Показники стану оборотних активів					
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	-0,1010	-0,3260	0,184	+0,184
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	>0,1	-0,0740	-0,2080	0,144	+0,144
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	>0,5	-0,1300	-0,4140	0,353	+0,353
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Підвищення	x	x	0,005	+0,005
Показники стану основного капіталу					
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Підвищення	0,483	0,446	0,482	-0,001
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Підвищення	0,325	0,247	0,300	-0,026
Коефіцієнт нагромадження амортизації	Зниження	0,351	0,414	0,348	-0,004
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Підвищення	1,236	1,183	1,566	+0,330

Результати виконаних розрахунків (табл. 3.5) свідчать про незадовільний рівень фінансової стійкості ТОВ «ХХХ» за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2021 року частка власного капіталу у валюті балансу становить 47,5 %. Це на 6,9 % більше порівняно з 2019 роком. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ТОВ «ХХХ» відповідно зменшився з 0,594 до 0,525, та все ж свідчить про високий рівень фінансової залежності підприємства від кредиторів.

За коефіцієнтом фінансового ризику в 2019 році на 1 грн власного капіталу ТОВ «ХХХ» припадало 1,46 коп. позикового капіталу, а в звітному – 1,11 коп. У цілому динаміка показників 1.1-1.4 табл. 3.5 свідчить про зростання рівня фінансової стійкості, та все ж її рівень є незадовільним для ТОВ «ХХХ».

Зниження коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів з 0,023 до 0,010 показує незначне зниження залежності ТОВ «ХХХ» від довгострокових зовнішніх джерел фінансування. Значення коефіцієнтів

довгострокових та поточних зобов'язань характеризують структуру позикового капіталу ТОВ «XXX», в якій частка довгострокових зобов'язань і забезпечень зменшилася з 0,016 до 0,009, а поточних зобов'язань і забезпечень відповідно збільшилася з 98,4 % до 99,1 %, що в цілому негативно впливає на оцінювання фінансової стійкості ТОВ «XXX».

Коефіцієнт маневреності власного капіталу ТОВ «XXX» зріс у до 0,184 у 2021 р., та не відповідає нормативному значенню ($> 0,1$). На кінець звітного року 18,4 % власного капіталу ТОВ «XXX» було вкладено в оборотні активи.

Про низький рівень забезпеченості ТОВ «XXX» власними оборотними коштами у 2021 році свідчать значення коефіцієнтів забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та забезпеченості запасів власними оборотними коштами. На кінець 2021 року фактичний рівень першого з них перевищує нормативне значення у 0,044 пункти, а другого – є нижче на 0,147 пункти.

Значення коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів ТОВ «XXX» показує, що на кінець 2021 року серед власних оборотних активів грошові кошти становили лише 0,5 %. Позитивною тенденцією є зростання цього показника до 0,005 у 2021 році.

Коефіцієнт майна виробничого призначення ТОВ «XXX» майже не змінився (зменшився з 0,483 до 0,482 пункти), тому з погляду забезпеченості активами основної виробничо-господарської діяльності (основними засобами, запасами) ТОВ «XXX» має задовільну фінансову стійкість.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів ТОВ «XXX» зменшився з 0,325 до 0,300, що показує негативну динаміку зниження частки основних засобів досліджуваного підприємства у валюті балансу. Коефіцієнт нагромадження амортизації знизився з 0,351 до 0,348. Рівень зношеності основних засобів і нематеріальних активів ТОВ «XXX» є низьким і спостерігається покращення функціонального стану необоротних активів досліджуваного підприємства.

За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів ТОВ «ХХХ» підвищило рівень забезпеченості необоротних засобів оборотними коштами. Якщо в 2019 році на 1 грн необоротних активів припадало 1,24 грн оборотних, то в звітному – 1,57 грн. Отже, за переважною більшістю відносних показників ТОВ «ХХХ» є фінансово нестійким із задовільною динамікою.

Використаємо дані табл. 3.6 для оцінки платоспроможності ТОВ «ХХХ» систему показників, які мають назву коефіцієнтів ліквідності.

Таблиця 3.6

**Показники оцінки ліквідності та платоспроможності
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Норматив- не значення	Роки			Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.
		2019	2020	2021	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,000	0,001	0,001	+0,001
Проміжний коефіцієнт покриття	>0,7	0,406	0,416	0,689	+0,283
Загальний коефіцієнт покриття	≥1,5	0,946	0,836	1,165	+0,219
Коефіцієнт платоспроможності	≥0,1	0,000	0,001	0,001	+0,001
Коефіцієнт критичної ліквідності	≥0,8	0,676	0,676	0,530	+0,139

Станом на 2021 рік коефіцієнт абсолютної ліквідності ТОВ «ХХХ» є нижче нормативного на 0,199 пункти, тобто використавши грошові кошти підприємства не мало змогу погасити поточні зобов'язання (на 1 грн поточних зобов'язань припадало 0,001 грн грошових коштів).

Проміжний коефіцієнт покриття ТОВ «ХХХ» є нижче нормативного у 2021 році на 0,011 пункти. Розрахований показник показав, що відповідно на 1 грн поточних зобов'язань припадало відповідно до 2021 року 0,68 грн (при нормативі $\geq 0,7$). Загальний коефіцієнт покриття ТОВ «ХХХ» є нижче нормативного протягом 2021 року. На 1 грн поточних зобов'язань у 2021 р. припадає 1,16 грн оборотних активів (при нормі $\geq 1,5$).

3.2. Аналіз структури та динаміки кредиторської заборгованості за товарними операціями

Залучення позикового капіталу дозволяє суттєво розширити обсяг виробничої діяльності ТОВ «XXX», забезпечити більш ефективне використання власного капіталу. Аналіз заборгованості – складова частина оцінки ліквідності ТОВ «XXX», його можливість погашати свої зобов'язання. Тому необхідно вивчити і зіставити об'єми та розподіл грошових потоків, пов'язаних з розрахунками за матеріали, проаналізувати тенденції зміни співвідношення короткострокової заборгованості і загальної суми зобов'язань тощо. Тенденція зростання цих показників свідчить про можливість виникнення проблеми з платоспроможністю і ліквідністю ТОВ «XXX». Побічно такий висновок свідчить і збільшення термінів розрахунків із кредиторами. Організаційно-інформаційна модель аналізу кредиторської заборгованості ТОВ «XXX» представлено у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Організаційно-інформаційна модель аналізу кредиторської заборгованості

1. Мета та завдання аналізу кредиторської заборгованості ТОВ «XXX»	
1	2
1.1. Мета аналізу: оцінка платіжної дисципліни; аналіз ризиків кредиторської заборгованості; виявлення у складі кредиторської заборгованості зобов'язань, які є під сумнівом стягнення; розробка оптимальної політики, спрямованої на прискорення розрахунків й зниження ризику неплатежів.	
1.2. Завдання аналізу кредиторської заборгованості: точний і своєчасний облік руху коштів; контроль над дотриманням касової і платіжно-розрахункової дисципліни; визначення структури кредиторської заборгованості; визначення складу і структури простроченої кредиторської заборгованості; виявлення неправильного перерахування одержання авансів; визначення правильності розрахунків з іншими дебіторами і кредиторами і виявлення резервів погашення наявних зобов'язань	

Продовж. табл. 3.7

1	2
2. Об'єкти і суб'єкти аналізу кредиторської заборгованості підприємства	
2.1. Об'єкти: власний капітал; позиковий капітал; дебіторська заборгованість; кредиторська заборгованість.	2.2. Суб'єкти: держава; керівники підприємства; працівники підприємства; власники та акціонери; інвестори.

3. Система показників аналізу кредиторської заборгованості підприємства	
3.1. Абсолютні показники, джерелом яких є облік: власний капітал; позиковий капітал; дебіторська заборгованість; кредиторська заборгованість; абсолютні показники динаміки.	3.2. Відносні показники, які є наслідком аналітичної обробки облікової інформації: відносні показники структури капіталу; відносні показники фінансової стійкості; показники оцінки стану кредиторської заборгованості:
4. Інформаційне забезпечення аналізу кредиторської заборгованості підприємства	
4.1. Зовнішня інформація: нормативно-правова; довідкова.	4.2. Внутрішня інформація: фінансова звітність; облікові дані.
5. Методи та прийоми обробки економічної інформації: методи наукового узагальнення; метод групування; метод порівняння; методи системності та комплексності; графічний метод; прийоми середніх і відносних величин; економіко-математичні методи; метод моделювання; прогностичний метод.	
6. Узагальнення та реалізація результатів аналізу кредиторської заборгованості підприємства: систематизація результатів; оцінка виявлених недоліків; оцінка заходів щодо зниження кредиторської заборгованості; довести рішення до виконавців	

Основним джерелом аналізу кредиторської заборгованості є Баланс (Звіт про фінансовий стан) ТОВ «ХХХ», а саме його пасив: Пасив балансу на даний час будується за такими розділами:

I. Власний капітал – рядки 1400 – 1495.

II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення. – рядки 1500 – 1595.

III. Поточні зобов'язання та забезпечення – рядки 1600 – 1695.

IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття – рядок 1700.

Використавши дані фінансової звітності досліджуваного підприємства проаналізуємо динаміку та структуру зобов'язань ТОВ «ХХХ» у табл. 3.8. та рис. 3.1.

У 2021 р. порівняно з 2019 р. сума довгострокових зобов'язань ТОВ «ХХХ» зменшилась на 269 тис. грн, або на 7,3 %.

У 2021 р. порівняно з 2019 р. сума поточних зобов'язань ТОВ «ХХХ» зросла на 39 млн. 377 тис. грн або на 37,4 %.

Таблиця 3.7

Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)

Види зобов'язань	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.
------------------	---------	---------	---------	-------------------------------------

	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Довгострокові зобов'язання	3685	3,4	3416	2,2	3416	2,3	-269	-7,3
2. Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	105319	96,6	149753	97,8	144696	97,7	+39377	+37,4
довгостроковими зобов'язаннями	19368	18,4	15726	10,5	2644	1,8	-16724	-86,3
товари, роботи, послуги	74462	70,7	115537	77,2	93807	64,8	+19345	+26,0
розрахунками бюджетом	768	0,7	4293	2,9	24884	17,2	+24116	У 32,4 р.
розрахунками страхування	353	0,3	359	0,2	397	0,3	+44	+12,5
розрахунками з оплати праці	1876	1,8	1364	0,9	2222	1,5	+346	+18,4
одержаними авансами	8492	8,1	12474	8,3	20742	14,3	+12250	У 2,4 р.
Всього:	109004	100	153169	100	148112	100	+39108	+35,9

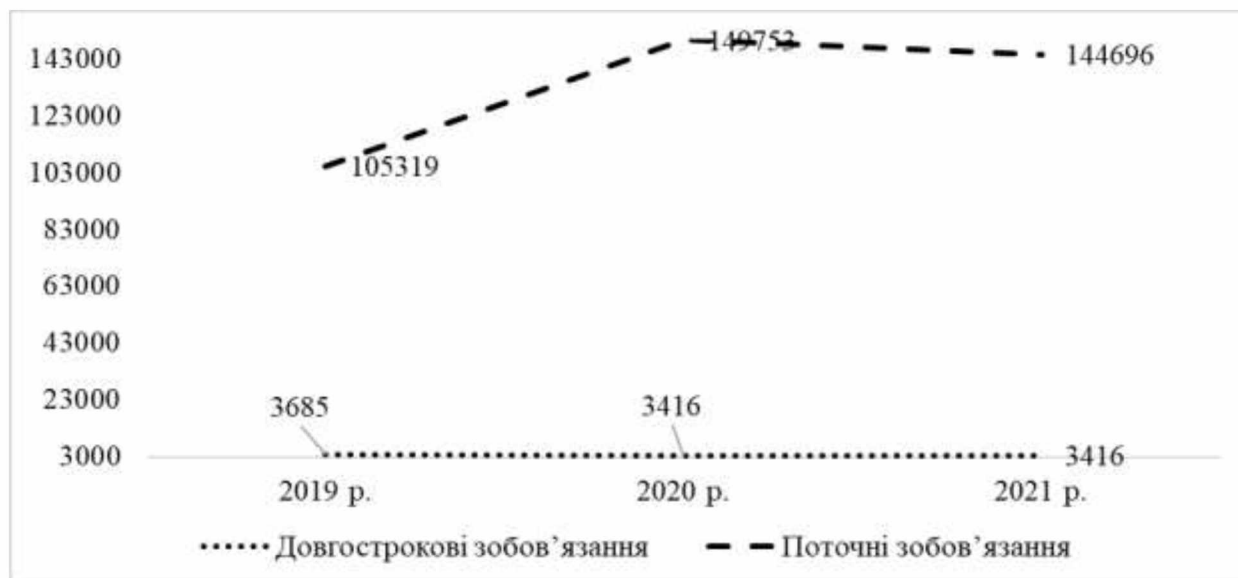

Рис. 3.1. Динаміка довгострокових та поточних зобов'язань ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр., тис. грн

У складі поточних зобов'язань ТОВ «XXX» зниження відмічено за довгостроковими зобов'язаннями на 16 млн. 724 тис. грн або на 86,3 %. Зростання відмічено по таким складовим: сумі заборгованості за товари, роботи та послуги на 19 млн. 345 тис. грн або на 26 %, за розрахунками з бюджетом на 24 млн. 116 тис. грн, або у 32,4 рази. Збільшення відмічено за розрахунками за

страхуванням на 44 тис. грн. та за розрахунками з оплати праці на 346 тис. грн, або на 18,4 %.

Аналізуючи структуру поточної заборгованості ТОВ «ХХХ», можна зробити висновок, що протягом досліджуваних років переважає частка заборгованості за товари, роботи та послуги – відповідно 70,7 %, 77,2 % та 64,8 %.

У табл. 3.9 та рис. 3.2 на підставі даних Звіту про рух грошових коштів ТОВ «ХХХ» проаналізуємо динаміку розрахунків за товари, роботи та послуги.

Таблиця 3.9

**Динаміка розрахунків за товари, роботи та послуги ТОВ «ХХХ»
за 2019 – 2021 рр.**

Види витрачання грошових коштів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Витрачання на оплату:								
товарів (робіт, послуг)	35529	18,3	110710	30,0	160787	29,5	+125258	У 4,5 р.
праці	15833	8,2	20239	5,5	22199	4,1	+6366	+40,2
відрахувань на соціальні заходи	4442	2,3	5322	1,4	6159	1,1	+1717	+38,7
зобов'язань з податків і зборів	11934	6,1	11417	3,1	15428	2,8	+3494	+29,3
оплату авансів	37831	19,5	88195	23,9	106644	19,6	+68813	У 2,8 р.
повернення авансів	84293	43,4	130870	35,4	229188	42,1	+144895	У 2,7 р.
інші витрачання	4327	2,2	2481	0,7	4252	0,8	-75	-1,7
Разом	194189	100	369234	100	544657	100	+350468	У 2,8 р.

Аналіз витрачання грошових коштів в ході операційної діяльності ТОВ «ХХХ» встановлено, що у 2021 році проти 2019 роки, сума витрачених коштів на оплату товарів, робіт, послуг, отриманих від постачальників та підрядників збільшилася на 125 млн 258 тис. грн, або у 4,5 рази, оплата рахунків як попередньої оплати постачальникам зросла на 68 млн 813 тис. грн, або у 2,8

рази.

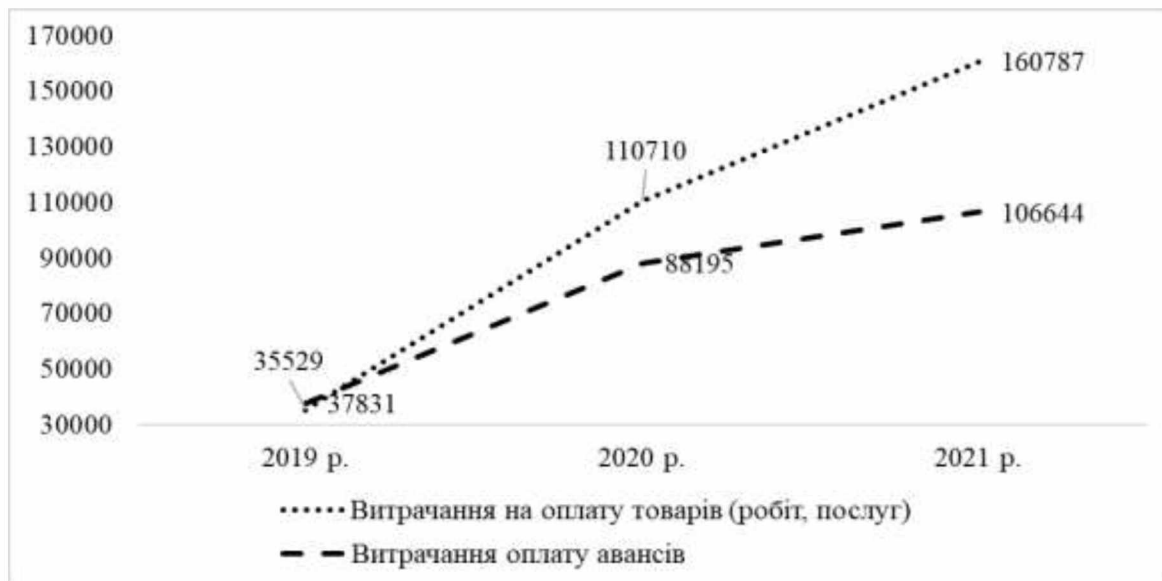

Рис. 3.2. Динаміка розрахунків за товари, роботи та послуги ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр., тис. грн

У структурі витрачання на оплату заборгованостей ТОВ «XXX» протягом досліджуваних років переважає частка повернутих авансів, частка на оплату товарів (робіт, послуг) склала відповідно 18,3 %, 30 %, 29,5 %.

При розрахунках з постачальниками та підрядниками ТОВ «XXX», які поставляють матеріальні цінності, включаючи виробничі запаси, обладнання, інші активи, надають послуги, виконують роботи виникає поточна кредиторська заборгованість, яка, при правильному використанні, може стати важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства. Тому ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованостями на сьогоднішній день є однією з актуальних та першочергових завдань для вітчизняних підприємств. У процесі управління дебіторською та кредиторською заборгованостями потрібно також проаналізувати динаміку дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» - табл. 3.10.

Таблиця 3.10

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію	38881	45,5	47741	37,6	90348	39,8	+51467	У 2,3 р.
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
За виданими авансами	8058	9,4	35172	27,7	62945	27,7	+54887	У 7,8 р.
З бюджетом	1	0,0	362	0,3	1097	0,5	+1096	У 1097 р.
Інша поточна дебіторська заборгованість	38436	45,0	43669	34,4	72767	32,0	+34331	+89,3
Всього	85376	100,0	126944	100,0	227157	100,0	+141781	У 2,7 р.

Аналіз табл. 3.10 та рис. 3.3 показав, що сума дебіторської заборгованості ТОВ «ХХХ» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 141 млн. 781 тис. грн або у 2,7 рази.

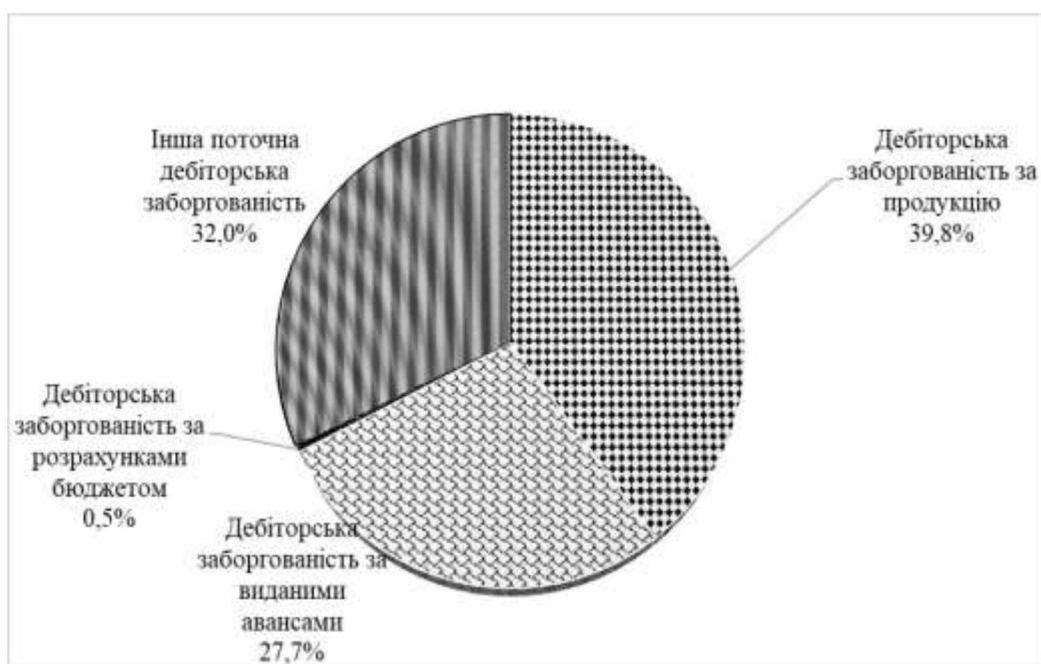

Рис. 3.3. Структура дебіторської заборгованості ТОВ «ХХХ» станом на кінець 2021 р., %

Логічним продовженням аналізу стану розрахунків ТОВ «ХХХ» є узагальнення та порівняння результатів проведеного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей. Необхідного такого порівняння впливає із двостороннього відображення розрахунків підприємства, що досліджуються, у

фінансовій звітності, - з одного боку, дебіторській та, з другого боку, кредиторській заборгованості.

Для порівняльного аналізу розглянемо дані табл. 3.11 та графічне зображення динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. (рис. 3.4).

Таблиця 3.11

**Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр., тис. грн (станом на кінець року)**

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2019 р.				
За товари, роботи та послуги	38881	74462	-	+35581
За виданими авансами	8058	-	+8058	-
З бюджетом	1	768	+1	+767
Зі страхування	-	353	-	+353
З оплати праці	-	1876	-	+1876
За одержаними авансами	-	8492	-	+8492
Інша заборгованість	38436	-	+38436	-
Всього	85376	85951	-	+575
2020 р.				
За товари, роботи та послуги	47741	115537	-	+67796
За виданими авансами	35172	-	+35172	-
З бюджетом	362	4293	-	+3931
Зі страхування	-	359	-	+359
З оплати праці	-	1364	-	+1364
За одержаними авансами	-	12474	-	+12474
Інша заборгованість	43669	-	+43669	-
Всього	126944	134027	-	+7083
2021 р.				
За товари, роботи та послуги	90348	93807	-	+3459
За виданими авансами	62945	-	+62945	-
З бюджетом	1097	24884	-	+23787
Зі страхування	-	397	-	+397
З оплати праці	-	2222	-	+2222
За одержаними авансами	-	20742	-	+20742
Інша заборгованість	72767	-	+72767	-
Всього	227157	142052	+85105	-

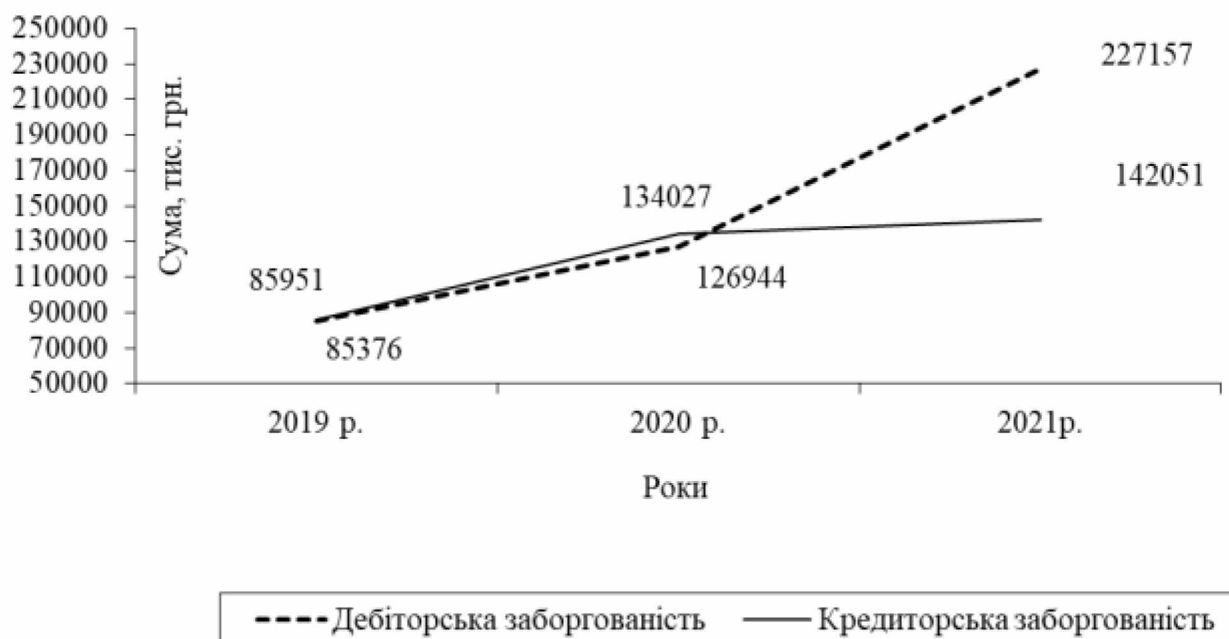

Рис. 3.4. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр., тис. грн

Отже, протягом 2019 та 2020 рр. переважає кредиторська заборгованість над дебіторською відповідно на 575 тис. грн та 7 млн. 83 тис. грн. У 2021 році дебіторська заборгованість переважає над кредиторською на 85 млн. 105 тис. грн. На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості підприємства і складеного прогнозу її стану керівники приймають рішення щодо стратегії кредитної політики підприємства, основні складові якої такі: період кредитування, стандарти кредитоспроможності, політика інкасації.

У фінансовому аналізі має значення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «ХХХ». Він показує ступінь покриття кредиторської заборгованості вимогами на користь підприємства. Цей показник характеризує відношення розрахунків за придбану та поставлену продукцію. Для визначення цього показника використовується формула:

$$K_k = \frac{ДЗ_{II}}{КЗ_{II}}, \quad (3.1)$$

де $ДЗ_{II}$ – дебіторська заборгованість за товари, послуги за певний період,

$КЗ_{II}$ – кредиторська заборгованість за товари, послуги за певний період.

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціями ТОВ «XXX» представимо у вигляді табл. 3.12. та рис. 3.5.

Таблиця 3.12

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. (+;-) до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
Дебіторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн.	38881	47741	90348	+51467	У 2,3 р.
Кредиторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн.	74462	115537	93807	+19345	+26,0
Коефіцієнт по комерційними операціям	0,522	0,413	0,963	+0,441	x

Коефіцієнт співвідношення по товарними операціям протягом 2019 – 2021 рр. є на низькому рівні, оскільки менше 1, що свідчить про нестабільний стан розрахунків. По коефіцієнту співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціям у 2021 спостерігається зростання, що пов'язано із збільшенням суми заборгованості.

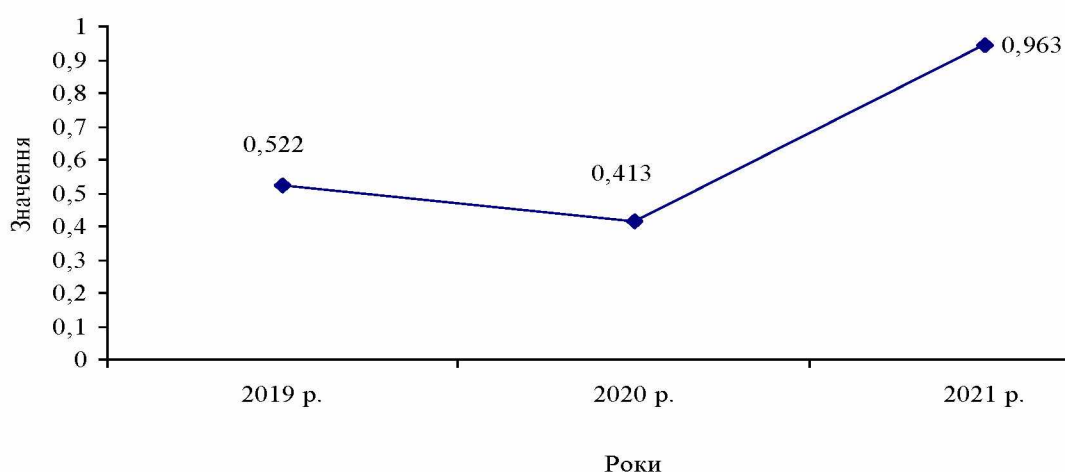

Рис. 3.5. Динаміка коефіцієнта співвідношення заборгованості по товарними операціями ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Зміна коефіцієнта співвідношення заборгованостей, а саме його збільшення відбулося за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за товари, послуги у 2,3 рази та зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (на 26 %).

На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «XXX» і складеного прогнозу її стану керівники можуть приймати рішення щодо стратегії політики на перспективу.

3.3. Комплексне оцінювання кредиторської заборгованості за товарними операціями та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства

Оскільки в процесі господарської діяльності ТОВ «XXX» стикається з необхідністю використовувати не лише власні, а й залучені кошти, слід встановити обсяги залучення та оцінити ефективність використання позикових коштів.

На основі аналізу використання позикового капіталу підприємство визначає для себе більш доцільну політику залучення таких коштів.

Для аналізу кредиторської заборгованості ТОВ «XXX» використаємо показники комплексної оцінки – табл. 3.13.

Показники комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості мають як позитивну, та і ознаки негативної динаміки.

Зокрема, - коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXX» збільшився з 0,9829 у 2019 році до 1,210 у 2021 (на 0,228 пункти), а тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості зменшилась на 69 днів, або на 18,9 %. Така динаміка пояснюється випереджаючим збільшенням зростанням собівартості реалізації ТОВ «XXX» – у 2,4 рази порівняно із збільшенням середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості (на 95,2 %).

Комплексна оцінка кредиторської заборгованості

ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. Від 2019 р. (+,-)	
				абсолютне	віднос- не, %
Вихідна інформація, тис. грн.					
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)	95394	228679	363548	+268154	У 3,8 р.
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	74095	185117	178138	+104043	У 2,4 р.
3. Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	75419,5	127536	147224,5	+71805	+95,2
4. Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	73090,5	106160	177050,5	+103960	У 2,4 р.
5. Середньорічна вартість майна (капіталу)	349762,5	449188,5	614857	+265094,5	+75,8
6. Середньорічна величина зобов'язань та забезпечень	198416	282254	355905,5	+157489,5	+79,4
7. Середньорічна величина поточних зобов'язань	178032	278703,5	517536	+339504	У 2,9 р.
8. Середньорічна вартість оборотних активів	174768,5	245542,5	356392	+181623,5	У 2 р.
Показники комплексної оцінки кредиторської заборгованості					
9. Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	0,982	1,451	1,210	+0,228	x
10. Тривалість одного обороту (середній період погашення) кредиторської заборгованості, днів	366	248	297	-69	-18,9
11. Частка кредиторської заборгованості у капіталі, %	21,6	28,4	23,9	+2,3	x
12. Частка поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях та забезпеченнях, %	38,0	45,2	41,4	+3,4	x
13. Частка поточної кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях та забезпеченнях, %	42,4	45,8	28,4	-14	x
14. Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	43,2	51,9	41,3	-1,9	x
15. Припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, грн.	1,032	1,201	0,832	-0,2	X
16. Відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції), %	79,1	55,8	40,5	-38,6	x

- частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі ТОВ «XXX» збільшилася з 21,6 % до 23,9 %, у зобов'язаннях і забезпеченнях ТОВ «XXX» – на 3,4 % зросла;

- показник який характеризує відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів ТОВ «XXX», знизився з 43,2 % до 41,3 %, що є ознакою погіршення стану розрахунків з кредиторами.

Ураховуючи, що величина та структура дебіторської і кредиторської заборгованостей мають вплив на фінансовий стан підприємства, то останньому необхідно стежити за їх співвідношенням. Вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан виражається в показниках ліквідності та платоспроможності та оцінці аналізу ліквідності балансу.

Ліквідність характеризує швидкість підприємства безперешкодно реалізувати свої активи, одержати грошові кошти і повернути борги у міру настання строку їх повернення.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів (активів балансу), які згруповані за ступенем їх ліквідності, із зобов'язаннями (пасив балансу), які згруповані за строками їх погашення та розміщені у порядку зростання їх термінів.

За ознакою рівня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові кошти, активи підприємства поділяються на 4 групи:

- високоліквідні, або найбільш ліквідні активи (A1) – рядки 1160 + 1165 ф. № 1;

- середньоліквідні, або активи, що швидко реалізуються (A2) - сума рядків із 1120 по 1155 (без 1136) ф. № 1;

- низьколіквідні, або активи, що повільно реалізуються (A3) – сума рядків 1100+1110+1170 +1180+1190 ф. № 1;

- важколіквідні, або активи, що важко реалізуються (A4) - сума рядків 1095+1200 ф. № 1.

Проведемо аналіз динаміки та структури активів ТОВ «XXX» за рівнем ліквідності у табл. 3.14.

**Динаміка та структура активів для визначення ліквідності
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види активів за рівнем ліквідності	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Високоліквідні активи	8	0,0	239	0,0	326	0,0	+318	У 40,8 р.
2. Середньо-ліквідні активи	92270	23,7	137220	26,9	257841	36,0	+165571	У 2,8 р.
3. Низько-ліквідні активи	122688	31,5	138580	27,3	178498	25,0	+55810	+45,5
4. Важколіквідні, або активи, що важко реалізуються	173933	44,8	233439	45,8	278890	39,0	+104957	+60,3
Разом	388899	100,0	509478	100,0	715555	100,0	+326656	+84,0

Аналіз активів за рівнем ліквідності ТОВ «XXX» показав, що їх вартість збільшилась у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 326 млн. 656 тис. грн, або на 84 %. У розрізі активів відмічено підвищення вартості високоліквідних активів на 318 тис. грн або у 40,8 рази та низько-ліквідних активів – 55 млн. 810 тис. грн, або на 45,5 %. Зростання також відмічено по вартості середньо-ліквідних активів на 165 млн. 571 тис. грн, або у 2,8 рази. Зростання також відмічено по вартості важко-ліквідних на 104 млн. 957 тис. грн, або на 60,3 %.

У структурі активів підприємства за 2019 - 2021 рр. переважала частка важко-ліквідних активів – 44,8 %, 45,8 % та 39 %.

За ознакою терміновості оплати пасиви балансу, або зобов'язання, поділяються на 4 групи:

- найбільш термінові зобов'язання, або негайні пасиви (П1) - сума рядків із 1610 по 1650 ф. № 1;

- короткострокові зобов'язання, або короткострокові пасиви (П2) – сума рядків 1600+1605 +1660+1665+1670+1690 ф. № 1;

- довгострокові зобов'язання, або довгострокові пасиви (П3) – рядок 1595 ф. № 1;

- постійні зобов'язання, або постійні пасиви (П4) - сума рядків із 1495+1700 ф. № 1.

Проведемо аналіз динаміки та структури зобов'язань ТОВ «XXX» за терміновістю у табл. 3.15.

Таблиця 3.15

**Динаміка та структура пасивів за терміновістю ТОВ «XXX» за 2019 - 2021
рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів за терміном оплати	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Найбільш строкові зобов'язання	206410	53,1	312448	61,3	370323	51,4	+163913	+79,4
2. Короткострокові зобов'язання	20904	5,4	17645	3,5	4563	0,6	-16341	-78,2
3. Довгострокові зобов'язання	3685	0,9	3416	0,7	3416	0,5	-269	-7,3
3. Постійні пасиви	157900	40,6	175969	34,5	341934	47,5	+184034	У 2,2 р.
Разом	388899	100,0	509478	100,0	720236	100,0	+331337	+85,2

Вартість постійних пасивів зросла 184 млн. 34 тис. грн, або у 2,2 рази. У структурі пасивів протягом 2019 - 2021 рр. переважає частка найбільш строкових зобов'язань – 53,1 %, 61,3 % та 51,4 %.

Як уже зазначалося, ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, тому для аналіз ліквідності потрібно зіставити активи з пасивами (табл. 3.16).

Таблиця 3.16

**Оцінка ліквідності балансу ТОВ «XXX»
за 2019 – 2021 рр., тис. грн**

Умовні позначення	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів	Роки		
		2019	2020	2021
A1-П1	Високоліквідних активів	-206402	-312209	-369997
A2-П2	Середньоліквідних активів	+71366	+119575	+263278
A3-П3	Низьколіквідних активів	+119003	+135164	+175082
	Разом	-16033	-57470	+63044

За даними табл. 3.16 в звітному році виконуються такі умови: $A1 < П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$. Тобто, перша умова свідчить про неспроможність ТОВ «ХХХ» погасити найбільш строкові зобов'язання за рахунок грошових коштів. За двома наступними умовами ТОВ «ХХХ» має поточну ліквідність підприємства, яка свідчить про його поточну платоспроможність. Виконання умови $A3 > П3$ є свідченням перспективної платоспроможності підприємства. На основі цієї умови прогнозується довгострокова орієнтовна платоспроможність підприємства. Отже таким чином, баланс станом на 2021 рік має ознаки ліквідного, динаміка ліквідності позитивна. За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів на зміну коефіцієнта загальної ліквідності ТОВ «ХХХ» (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності ТОВ «ХХХ» за 2019, 2021 рр.

Показники	Умовні позначення	Роки		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
		2019	2021	абсолютне	відносне, %
1. Оборотні активи, тис. грн	ОА	215006	436705	+221699	У 2р.
2. Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	105319	144696	+39377	+37,4
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	2,041	3,018	+0,977	x

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ = \frac{ОА}{ПЗ} \quad (3.2)$$

За даними табл. 3.16 проводиться розрахунок умовного значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ_{ум} = \frac{ОА_1}{ПЗ_0} \quad (3.3)$$

$$КЗЛ_{ум} = 436705/105319=4,146$$

Загальна зміна (+;-) коефіцієнта загальної ліквідності ТОВ «ХХХ»:

$$\Delta КЗЛ = КЗЛ_1 - КЗЛ_0. \quad (3.4)$$

$$\Delta КЗЛ = 3,018 - 2,041 = +0,977$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Оборотних активів:

$$\Delta K3L_{oa} = K3L_{ym} - K3L_0. \quad (3.5)$$

$$\Delta K3L_{oa} = 4,146 - 2,041 = +2,105.$$

2. Поточних зобов'язань:

$$\Delta K3L_{пз} = K3L_1 - K3L_{ym} \quad (3.6)$$

$$\Delta K3L_{пз} = 3,018 - 4,146 = -1,128.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta K3L = \Delta K3L_{oa} + \Delta K3L_{пз} \quad (3.7)$$

$$\Delta K3L = 2,105 - 1,128 = +0,977.$$

Отже, коефіцієнт загальної ліквідності ТОВ «ХХХ» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшився на 0,977 пункти, в тому числі за рахунок зростання вартості оборотних активів на 221 млн. 699 тис. грн, або у 2 рази, коефіцієнт збільшився на 2,105 пункти, за рахунок збільшення суми поточних зобов'язань на 39 млн. 377 тис. грн, або на 37,4 %, коефіцієнт зменшився на 1,218 пункти. Перевірка підтвердила правильність розрахунків.

Для ефективного управління кредиторської заборгованості необхідне проведення наступних заходів: постійний контроль кредиторської заборгованості (оскільки при умілому управлінні кредиторська заборгованість може стати додатковою, а головне, дешевим джерелом залучення позикових засобів), контроль за правильністю оформлення і складання договорів з контрагентами відповідно до чинного законодавства; спостереження за термінами оплати договорів; контроль за своєчасним здійсненням платежів, ранжирування контрагентів в реєстрі платежів, створення рівнів контрагентів дозволить істотно заощадити засоби підприємства.

Дотримання розрахунково-платіжної дисципліни впливає не тільки на виникнення кредиторської та дебіторської заборгованості, але й на такі важливі аспекти існування підприємства як формування оборотних активів та фінансової структури капіталу підприємства.

ВИСНОВКИ

Бухгалтерський облік є важливим джерелом інформації про виробничу й фінансову діяльність підприємств, яка використовується для оперативних і стратегічних управлінських рішень. Виконана кваліфікаційна робота дає можливість зробити наступні висновки.

1. З'ясування економічної сутності зобов'язань, як джерел утворення активів, та їх класифікації є важливим питанням при формуванні інформації про господарську діяльність підприємства. Уточнення понять «кредиторська заборгованість» та «зобов'язання» підтвердило, що економічна категорія «зобов'язання» значно ширша, ніж поняття «кредиторська заборгованість». Вивчення й аналіз поняття «минула подія» дали змогу дослідити зміст подій за господарськими операціями, що обумовлюють виникнення та погашення поточних зобов'язань. Виділення основних ознак класифікації поточних зобов'язань (характер виникнення, економічний зміст, контрагенти, валюта зобов'язань, забезпеченість, дотримання строків погашення, ймовірність погашення) та доповнення ознакою відображення в балансі дає можливість формувати в обліку необхідну інформацію для їх ефективного управління.

2. Принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності визначені НП(С)БО 11 «Зобов'язання». Відповідно до якого, зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

3. Якісне управління кредиторською заборгованістю, що виникає при здійсненні операцій з постачальниками та підрядниками з урахуванням факторів макро- і мікросередощ функціонування підприємства є запорукою платоспроможності та ліквідності суб'єкта господарювання.

5. У ТОВ «XXX» по мірі фактичного надходження матеріальних цінностей на підприємство бухгалтер по розрахунках відображує зміни на

електронних носіях первинної інформації, і, відповідно, електронних первинних документах програми «1С: Бухгалтерія». При значній кількості операцій по розрахунках з постачальниками (підрядниками) в програмі «1С: Бухгалтерія» створюють первинні документи в хронологічному порядку, які в свою чергу формують кореспонденцію рахунків по відповідних операціях.

6. При автоматизації обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками одержують таку звітну інформацію як: «Оборотно-сальдова відомість» і «Оборотно-сальдова відомість за рахунком 63», «Аналіз субконто». «Кредитові обороти за рахунком 63» автоматично переносяться до «Головної книги».

7. ТОВ «XXX» є платником податків, веде їх окремий облік та перебуває на спрощеній системі оподаткування (платник єдиного податку 4 групи). Встановлено, що станом на кінець 2021 р. ТОВ «XXX» не має податкового боргу. При веденні обліку податкових розрахунків товариство дотримується всіх норм чинного законодавства, вчасно подаючи податкову звітність та перераховуючи до бюджету обов'язкові платежі.

8. Інформація про товарну кредиторську заборгованість відображається у фін звітності ТОВ «XXX» у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (ф. 1).

9. Встановлено, що станом на кінець 2021 р. ТОВ «XXX» не має податкового боргу. При веденні обліку податкових розрахунків товариство дотримується всіх норм чинного законодавства, вчасно подаючи податкову звітність та перераховуючи до бюджету обов'язкові платежі.

10. Аналіз діяльності підприємства дав підстави зробити висновок про фінансово нестійкий фінансовий стан та залежність від кредиторів. Показники ліквідності показали, що використавши наявні оборотні активи, підприємство має можливість погасити поточні зобов'язання. Формування фінансових результатів ТОВ «XXX» відбувається в розрізі двох видів діяльності – операційної (дохід від реалізації, собівартість реалізованої продукції, адмін- та збутові витрати) та іншої звичайної (інші доходи та витрати). В результаті

фінансовий результат до оподаткування та чистий прибуток збільшився у 2021 році порівняно з 2019 роком у 10,8 рази.

11. Аналіз кредиторської заборгованості показав:

- у структурі капіталі поточна кредиторська заборгованість становить значну частку, зокрема за досліджувані роки 21,6 %, 28,4 %, 23,9 %, у зобов'язаннях та забезпеченнях частка зросла з 38 % до 41,4 %, у поточних зобов'язаннях та забезпеченнях зменшилася на 14 пунктів;

- сума поточних зобов'язань зросла у 2021 році порівняно з 2019 роком на 37,4 %, за рахунок товарної заборгованості на 26 %, за авансами – у 2,4 рази, з бюджетом – у 32,4 рази;

- у структурі поточних зобов'язань підприємства товарна займає найбільшу питому вагу у 2021 році – 64,8 %;

- станом на кінець 2021 року переважає дебіторська заборгованість над кредиторською; коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості свідчить про прискорення її погашення на 69 днів.

Зроблені висновки дозволяють сформулювати ряд пропозицій:

1. Розробити та затвердити внутрішньорегламентований документ щодо термінів зберігання господарських договорів та іншої ділової документації з обліку кредиторської заборгованості.

2. Розробити та затвердити Положення про ведення претензійно-позовної роботи.